

05
222687

рабoтніца і осялянка 12 1967

30к-1
1844

з прычэж

СВЯТКУЕ НАША КРАЇНА

Так праходзіў парад і дэманстрацыя працоўных у Мінску і Маскве. Ажылі незабыўныя старонкі першых гадоў рэвалюцыйнай гісторыі. На сярэднім здымку — па Краснай плошчы ў Маскве крочаць чырвоныя камісары.

30К-1
1844

Дарагія чытачы і чытачкі часопіса! Рэдакцыйная калегія «Работніцы і сялянкі» шчыра віншуе ўсіх вас з надыходзячым навагоднім святам!

3 Новым годам!

3 новым шчасцем, сябры!

Зусім нядаўна савецкі народ адзначыў вялікае і радаснае свята — 50-годдзе Вялікага Кастрычніка. Ва ўсіх нас у памяці тая слаўная ўрачыстасць, з якой мы адзначалі юбілей.

Мы добра да яго падрыхтаваліся, многа папрацавалі і дамагліся вялікіх поспехаў. Усіх не злічыць. Скажам толькі пра некаторыя з іх.

Перад самымі святам увайшла ў строй буйнейшая ў свеце газавая магістраль Сярэдняй Азія — Цэнтр, хлынуў паток электрычнай энергіі з Енісея, пайшла нафта па новай тысячакіламетравай сталёвай трасе Усць-Балык — Омск. Увайшла ў лік дзеючых самая дасканалая ў свеце домна на Крыварожскім металургічным заводзе. Стваральнікі транспартных магістралей праклалі новыя чыгуначныя шляхі.

Краем сучаснай індустрыі стала і наша рэспубліка, краем імкліва развіваючайся сельскай гаспадаркі, перадавой навукі, яркіх народных талентаў.

Хіба не красамоўны хоць бы такі факт: у гэтым годзе мы створым прамысловых вырабаў у вартасным выражэнні столькі, колькі выпускала іх уся прамысловасць Расіі напярэдадні першай сусветнай вайны. Удумаіцеся, сябры! Ці ж гэта не подзвіг беларускага народа?

Мы маем законныя падставы ганарыцца магутнай індустрыяй з такімі новымі для Беларусі галінамі, як аўтамабільная і трактарная, радыётэхнічная і радыёэлектрычная, дакладнае прыборабудаванне, нафтахімія і хімія. Прадукцыю нашай прамысловасці ведаюць больш як у сямідзесяці краінах свету.

Беларусь пастаўляе на агульнасаюзна рынак прадукты жывёлагадоўлі, ільняныя вырабы, садавіну, бульбу і шмат іншага. Сярод саюзных рэспублік мы цяпер займаем чацвёртае месца па вытворчасці малака і мяса. У сёлетнім, трэцім годзе пяцігодкі па вытворчасці збожжа, малака і мяса мы пераўзыйдзем узровень, які запланавалі на 1970 год. Слава працаўнікам вёскі!

Светлай радасцю поўняцца сэрцы: яшчэ магутнейшая зрабілася наша краіна, яшчэ больш палепшыўся дабрабыт народа. Сустрэкаючы Новы, 1968 год, кожны савецкі чалавек, узняўшы бакал, выкажа шчырыя словы ўдзячнасці Камуністычнай партыі — арганізатару і натхніцелю ўсіх нашых перамог. Шчырае дзякуй кажам мы Савецкай уладзе, якая дала нам свабоду і пазбавіла ад эксплуатацыі, адкрыла шырокія магчымасці для шматбаковай творчай працы, прынесла роўнасць савецкай жанчыне, зрабіла яе сапраўднай гаспадыняй краіны.

Нельга не ўспомніць, як хораша і цёпла гаварыў пра нас, жанчын, у прамове напярэдадні кастрычніцкага свята першы сакратар ЦК КПБ таварыш П. М. Машэраў:

«У слаўных дасягненнях нашай краіны выдатную ролю ады-

гралі цудоўныя савецкія жанчыны. Яны праславілі сябе на ўвесь свет незвычайнай сілай духу, працавітасцю, самаадданым служэннем справе рэвалюцыі, сацыялістычнай Бацькаўшчыне! Жанчыны, гэтак жа як іх мужы, сыны і браты, ішлі на подзвіг не дзеля славы і пашаны. Яны гадалі дзяцей, будавалі заводы і фабрыкі, стваралі калгасы, у суровы ваенны час на сваіх плячах вынеслі асноўны цяжар работы ў тыле, а калі спатрэбілася — са зброяй у руках адстойвалі заваёвы Вялікага Кастрычніка. І цяпер няма такога ўчастка дзяржаўнай, вытворчай і грамадскай дзейнасці, дзе б паспяхова не працавалі нашы маці і жонкі, дачкі і сёстры.

Дазвольце ж у дзень вялікай урачыстасці звярнуцца з самаймі цёплымі словамі прывітання, гарачымі віншаваннямі да ўсіх жанчын Беларусі. Пажадаем ім шчасця і дабра, вялікіх поспехаў у працы, у ажыццяўленні высокай місіі мацярынства, у выхаванні ў дзяцей сыноўняй любові і адданасці сацыялістычнай маці-Радзіме».

Жанчыны Беларусі ўспрынялі гэтыя шчырыя, хвалючыя словы як вялікую падзяку за іх беззаветную працу на карысць народа. Такая высокая ацэнка радуе і абавязвае.

Уступаючы ў новае пяцідзесяцігоддзе, савецкія жанчыны добра разумеюць сваю ролю ў датэрміновым заканчэнні пяцігодкі. Па прыкладу масквічоў і ленінградцаў у нашай рэспубліцы пашыраецца новы патрыятычны рух, дэвіз якога: «Пяцігодку — да 7 лістапада 1970 года!» Разам з усім народам жанчыны падтрымліваюць гэту выдатную ініцыятыву.

Не стаяць у баку жанчыны Беларусі і ад спаборніцтва ў гонар 50-годдзя сваёй рэспублікі, якое мы будзем адзначаць першага студзеня 1969 года. Разам з усімі працаўнікамі горада і вёскі яны імкнуцца паляпшаць арганізацыю працы на прадпрыемствах і ў калгасах, змагаюцца за эканомію расходаў сыравіны, паліва, матэрыялаў на адзінку прадукцыі.

Не трэба гаварыць, як важна паляпшаць якасць прадукцыі. Мы любім дабrotныя дамы, прыгожыя клубы, зручную мэблю і прыгожую вопратку. Але ж мы самі, жанчыны, працуем на прадпрыемствах, дзе ствараюцца гэтыя рэчы. Ад нас саміх залежыць вельмі многае: не толькі выкананне плана, але і ўсямернае павышэнне якасці прадукцыі. Калі мы, усе жанчыны, якія ствараюць матэрыяльныя каштоўнасці, будзем вырабляць прадукцыю выдатнай якасці, то якую вялікую прынясе нам карысць свайму народу, паскорым яго пераможны рух наперад, да камунізма!

Нямала важных задач і ў нашых слаўных сялянках. Ад іх добрасусленнай працы ў вялікай меры залежаць нашы поспехі.

Вялікі Кастрычнік прынёс нам вызваленне, радасць жыцця і працы, духоўны росквіт, кожнай з нас даў магчымасць адчуць сябе гаспадыняй сваёй краіны, адчуць гонар і адказнасць за яе будучыню. Радасна жыць і працаваць у Краіне Саветаў, дзе будуюцца новае грамадства, якое прынясе мір і шчасце чалавецтву.

Новых поспехаў вам, сябры, у новым, 1968 годзе!

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца № 12 і сялянка

СНЕЖАНЬ
1967

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ТРЭЦІ
ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

Нацыянальная
бібліятэка
Беларусі

1

Токар Ганна Сямашка.

ПА ДАРОГАХ ІДУЦЬ АСІЛКІ...

— Вось і вашы сваякі ўласнай персонай, — усміхнуўся інжынер, які добра-ахвотна ўзяў на сябе абавязкі гіда.

З-за павароту паказалася калона машын. Нашых, беларускіх. За тысячы кіламетраў ад Мінска, на беразе магутнага Енісея, гэтая сустрэча сапраўды ўзрадавала не менш, чым сустрэча з родзічамі. І стала крыўдна, што мы так мала ведалі пра «сваякоў». Мы прывыклі да іх, часцяком сустракаючы на шасэ пад Жодзінамі на выпрабавальным перагоне. Адны называюць іх красунямі-асілкамі, другім яны здаюцца неадарэччымі. Але гэта там, у патоку шыкоўных «волг», юркіх «масквічоў», звычайных грузавых машын. А тут, на велізарнай будоўлі, беларускія гіганты былі працаўнікамі — дужымі і вельмі патрэбнымі чалавеку. Магутныя пасланцы з невялікага беларускага горада Жодзіна.

Жывучы ў Беларусі і нават дзесяткі разоў праязджаючы па Маскоўскаму шасэ, вы, магчыма, так і не са-

браліся зрабіць правы паварот, дзе пачынаецца горад беларускіх аўтамабілебудаўнікоў. І тым не менш, калі дзядзеца пабачыць самазвалы БелАЗа на якой-небудзь далёкай будоўлі, вас абавязкова назавуць «сваякамі». Таму зробім разам з вамі гэты правы паварот.

Ганаровым грамадзянінам Жодзіна застанеца назаўсёды чалавек, чый профіль, высечаны на белым камені, сустракае вас на шасэ.

«У Жодзіне ў 1926 годзе нарадзіўся Герой Савецкага Саюза Пётр Купрыянаў, які ў гады Вялікай Айчыннай вайны паўтарыў бессмяротны подзвіг Аляксандра Матросава» — так пачынаецца гераічны летапіс горада. І яго прадаўжаць тым хлопцам і дзяўчатам, якія сёння вучацца ў школе імя Купрыянава. Яго прадаўжаюць стваральнікі самазвалаў-гігантаў.

Калі Вікенцій Кулінчык прыйшоў будаваць завод, усё яшчэ толькі пачыналася. Нараджаўся горад. На пустыцы вырастаў завод. Вучнем

пачынаў свой шлях Вікенцій. А цяпер больш 18 тысяч чалавек з гонарам называюць сябе жодзінцамі. Дзе-

Герой, які пачынае летапіс горада.

сяткамі цэхаў раскінуўся завод. З яго варот выйшлі дзевяць гадоў назад першыя 25-тонныя аўтамабілі. Цяпер праводзяць у дарогу жодзінцы 27-тонныя і 40-тонныя самазвалы. Праходзяць выпрабаванні ў рабоце 65-тонныя гіганты, якія паспелі ўжо абляцець у здымках многія газеты і часопісы. За працу, за творчыя пошукі завод узнагароджан высокай урадавай узнагародай — ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Па праспекту імя 40-годдзя Кастрычніка, які вядзе проста з шасэ да завода, пройдзем у яго цэхі. Вось і першая сустрэча — Вікенцій Васільевіч Кулінчык. Цяпер ён ветэран. Колькі спецыяльнасцей за плячыма — пальцаў не хопіць, каб палічыць! Сам асвоіў і іншых вучыць. Вучняў у Вікенція Васільевіча на заводзе шмат. Тры гады назад Валодзю Ламаку перадаваў ён свае «сакрэты». І цяпер малады токар-расточнік прыходзіць парайца. Зорка Героя Сацыялістычнай Працы на грудзях у Вікенція Васільевіча. Гераічны летапіс працягваецца: з аднаго металу льюць медаль за подзвіг ратны і за працу.

З першых самастойных крокаў звязала сваю біяграфію з заводам Тамара Урублеўская. Амаль дзевяць гадоў назад прыйшла яна пасля дзесяцігодкі — тут атрымала спецыяльнасць токара. Тут сярод рабочых сустрэла спадарожніка жыцця: сябры адсвяткавалі вяселле Тамары і Эдуарда, віншавалі з нараджэннем Наташы і Жэні. Тут прыйшла да яе павага таварышаў.

Невялікую дэталю рыхтуе на сваім станку Ганна Сямашка, якая працуе побач з Тамарай. А колькі яна іх зрабіла за восем гадоў! Рухі яе хуткія і дакладныя. Адрознівае, што працуе сапраўдны майстар.

Усе цэхі, асноўныя і дапаможныя, працуюць на цудоўную машыну. Але яе нараджэнне асабліва хваляюча ўспрымаецца тут, на галоўным канвееры. Крочыш з аднаго канца цэха ў другі, а побач з табой апрацаецца дэталі будучы БелАЗ-540. І вось ужо ён горда выкочваецца з цэха, трапляючы ў рукі кантралёраў і шафёраў-выпрабавальнікаў.

40-тонны БЕЛАЗ-548А пакуль ідзе невялікімі серыямі. Вось ён стаіць з ускінутым кузавам, быццам пралёт разведзенага моста. По-

бач увіхаюцца электразваршчык, кантралёры, выпрабавальнікі—у дарогу рыхтуецца асілак. І перад дарогай дае апошнія наказы шафёру кантралёр.

Ад'язджае машына. На кузаве надпіс: «Перагон Жодзіна—Волгаград». Далёка ад роднага завода накіравана ёй працаваць. У іншых, праўда, шлях яшчэ далейшы. Едуць жодзінскія асілкі ў Індыю і Егіпет, Югаславію і Балгарыю, у многія краіны свету.

У цэхах нараджаюцца 27- і 40-тонныя аўтамабілі, працуюць на выпрабаваннях 65-тонны цягач. А ў канструктарскім бюро завода ўжо думаюць над новымі гігантамі. На чарзе—машыны грузавымі 90 і 110 тон.

Схіліліся над чарчэжнымі пультамі канструктары, вядуць разлікі, шукаюць лепшыя варыянты. Цераз плячо зазіраем у чарчэжныя лісты Міроніі Скальзаевай. Лініі, лініі, калонкі лічбаў. Старонняму чалавеку цяжка разабрацца, што да чаго. Праз пару гадоў стрэнеш дзе-небудзь на перагоне новы белазуўскі гігант і прыгадаеш, што нараджаўся ён і за пультам канструктара Міроніі Скальзаевай. Ды і цяпер ідуць самазвалы, дзе частачка яе сэрца, яе хваляванняў, працы, пошуку. Шэсць гадоў Міронія Скальзаева працуе на БелАЗе. А ў суседнім адзеле яе муж—канструктар Алег Скальзаеў.

— Пастаянная жодзінская прапіска,—усміхаецца Міронія. І тут жа пытае:—А горад наш бачылі? Вунь

як далёка пайшоў за апошнія гады. Вуліцы новыя, скверы, стадыён будуюць—свае Лужнікі будуць.

Яна гаворыць: «будуюць»—па праву дэпутата гарадскога Савета.

— Будуюць, азеляняюць горад,—гаварыў нам і ветэран завода Вікенцій Васільевіч Кулінчык. Ён таксама дэпутат гарсавета і яшчэ жодзінец, улюбёны ў новы горад. Ім усім вельмі хочацца, каб у іхнім горадзе людзям лёгка працавалася, весела адпачывалася, добра жылося.

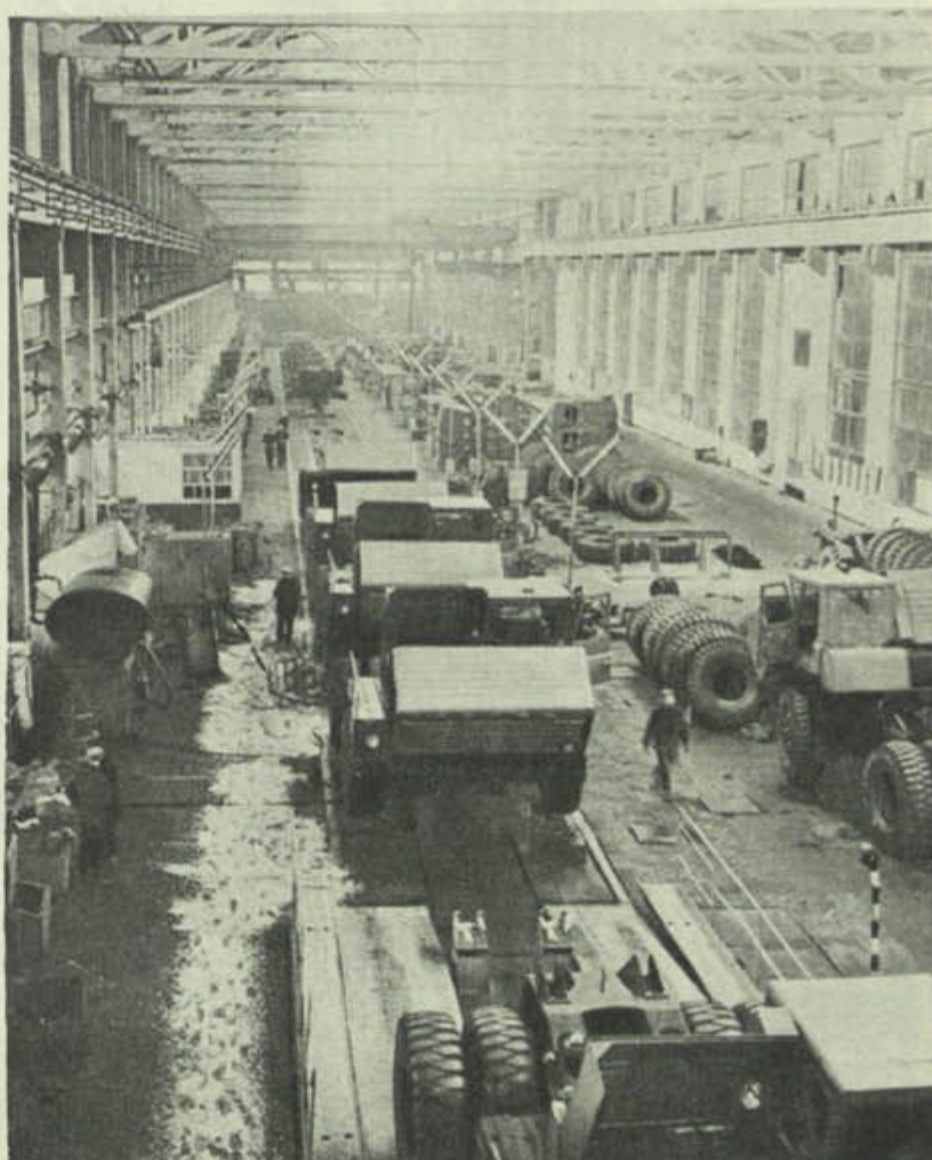
Вечар. Горад запальвае агні. Свецяцца цэхі завода. Прызыўна ззяюць вокны Палаца культуры. Тут ідуць рэпетыцыі, рыхтуюцца канцэртныя праграмы. Над новым рэпертуарам працуе настаўніца школы № 4 Ганна Ржавуская. Абмяркоўваюць планы жодзінскія кінатэатры: у нядаўна створанай аматарскай студыі ёсць і першы вопыт—фільм. І, вядома, ён пра родны завод.

Ідуць заняткі ў вячэрнім політэхнічным інстытуце (ёсць і такі ў Жодзіне), у аўтамеханічным тэхнікуме, у школе рабочай моладзі. У майстэрнях тэхнічнага вучылішча спасцігаюць майстэрства больш 700 юнакоў і дзяўчат—будучая рабочая змена БелАЗа.

Горад працуе, вучыцца, адпачывае. А па дарогах ідуць жодзінскія асілкі. І калі вы стрэнецеся з імі на далёкіх будоўлях, вас назывуць «сваякамі».

Эма ЛУКАНСКАЯ

г. Жодзіна.

Тут нараджаюцца беларускія гіганты. Галоўны канвеер завода.

Іх чакае далёкая дарога...

Інжынер-канструктар Міронія Скальзаева.

Салістка эстраднага тэатра БелАЗа Ганна Ржавуская.

Будучыя аўтамабілебудаўнікі, вучні прафтэхвучылішча № 75.

ГОНАР РАССВЕТАЎЦАЎ

Прыехалі аднойчы ў калгас «Рассвет» кінадакументалісты. Малады рэжысёр, адрэкамендаваўшыся Кірылу Пракопавічу Арлоўскаму, самаўпэўнена заявіў:

- Мы на пару дзён.
- Чаму так мала? — спытаў Кірыл Пракопавіч.
- Будзем здымаць толькі самае цікавае.
- Значыць, самае цікавае? За пару дзён? Ну-ну, паспрабуйце...

Рэжысёр не зразумеў тады хітраватай усмешкі Арлоўскага. А к канцу другога дня схпіўся за галаву:

- Ды тут за два тыдні не ўправіцца, столькі цікавага!
- ...Ад'язджаючы з «Рассвета», я везла бланкнот, поўны клічнікаў, і не без спачування ўспамінала таго рэжысёра...

У «Рассвете» многае захапляе. Але больш за ўсё — людзі. Тое, што яны вынеслі на сваіх плячах, цяжка перадаць словамі. Тое, што створана іх працай, — цудоўна. Яны вельмі ганарацца зробленым. Усе — пачынаючы ад старшыні і канчаючы простым даглядчыкам жывёлы. Яны лічаць свае шматлікія ўзнагароды заслужанымі, прымаюць пахвалы як належнае. І хто асмеліцца папракнуць іх за гэта?

...Утульна прымасціўшыся на лавачцы ля ўваходу ў кароўнік, дзяўчына чытае кніжку. Гляджу на вокладку: Лажэчнікаў, «Ледзяны дом».

Дзяўчыну завуць Светай Комар. Яна даярка, сёння яе чарга дзяжурцы. З работай управілася, і вось — за кніжку. Ахвотна паказвае ферму, тлумачыць, як дзейнічаюць механізмы, які ў кароў рацыён. Цікаўлюся, ці не вучыцца яна на заатэхніка, што так бойка ва ўсім разбіраецца?

— Не, я яшчэ толькі васьмігодку скончыла. Але даяркі ў нас цяпер усе пісьменныя, спецыяльна заатэхніяй займаюцца.

Пакуль гутарылі, падышлі Свеціны сяброўкі: Вера Цітарэнка, Марыя Рыдзяк, Тамара Цымбалава. Ubачыўшы, што фатограф наводзіць на іх свой фотааа'ектыў, дзяўчаты запратэставалі:

- Не, не! Мы спачатку пераапраанемся.
- Навошта? Ды вы ж і так усе прыгожыя! — жартаваў фатограф.

Дзе там! Прышлося ўступіць. Праз гадзіну дзяўчаты з'явіліся такія прыбраныя і з такімі моднымі прычоскамі, што фатограф ахнуў:

— Ой, дзяўчаткі! Што ж вы нарабілі? Ну хто мне цяпер паве-рыць, што на здымку даяркі?

На гэта Вера Цітарэнка паважна адказала яму:

— А вы падпішыце, што гэта даяркі з калгаса «Рассвет»... Вось такія ж гордыя словы пра свой родны калгас я пачула і ад старэйшай даяркі, Героя Сацыялістычнай Працы Фядосі Фёдараўны Кісялёвай. Мы сядзелі ў яе прасторным доме ля акна, за якім дацвіталі пышныя мальвы. Упершыню бачыла я гэту праслаўленую жанчыну вось так блізка, у хатняй абстаноўцы. Гэта ж яе Кірыл Пракопавіч Арлоўскі заўсёды называе першай сярод працэўнікоў калгаса, сваёй вернай апорай. Яна мне здавалася вышэйшай ростам і больш строгай, калі вадзіла замежных гасцей па ферме і калі выступала перад будучымі заатэхнікамі з кафедры Беларускай дзяржаўнай акадэміі...

А зараз сядзела насупраць мяне маленькая жанчынка ў проста-й квяцістай кофтачцы і гаварыла:

— Прыеду, дзе не ведаюць мяне, і спытаюць раптам — адкуль? Адказваю: з калгаса «Рассвет». Ды гучней, каб усе чулі. І прыемна мне бачыць, як з павагай людзі на мяне азіраюцца толькі таму, што я з «Рассвета»...

Мне стаў бліжэйшы і больш зразумелы гэты гонар, калі я праехала па калгасу з канца ў канец. Ubачыла пасёлкі, дзе стаяць высокія, прыгожыя дамы сярод садоў. Ubачыла вялікія фермы, перапоўненыя пароднай жывёлай, і палі, з якіх калгас-нікі пры дапамозе магутнай тэхнікі ледзь спраўляліся ўбіраць на дзіва багаты ўраджай. Ubачыла калгасны санаторый на бе-разе ціхай рэчкі і цудоўную школу-дзесьцігодку, якую пабуда-ваў для сваіх юных землякоў на асабістыя грошы Кірыл Пра-копавіч Арлоўскі. З кім бы я ні гаварыла, кожны хваліўся:

— Вы ведаеце, які Палац культуры ў нас будзецца? Такого яшчэ няма ні ў адным калгасе!

У бухгалтэрыі я запісала толькі адну лічбу: штогодны прыбы-так калгаса «Рассвет» перавышае тры мільёны рублёў. Па-мой-му, гэтага дастаткова для характарыстыкі багацця «Рассвета».

Мінула ўжо дзесьці год, як рассветаўцы не трымаюць кароў у дварах. Гэтая акалічнасць многіх здзіўляе:

- Як можна: селянін і без каровы?
- Шчыра кажучы, была такая думка і ў мяне. Аднак усе жан-чыны, з якімі мне давялося размаўляць у «Рассвете», у адзін голас сцвярджаюць: «Так лепей».

Калісьці яны разам ваявалі. Кірыл Пра-копавіч Арлоўскі быў камандзірам парты-занскага атрада, а Казімір Казіміравіч Петрусевіч — разведчыкам. Цяпер былы разведчык — правадзейны член Акадэміі навук Польшчы, узначальвае адзін з ін-стытутаў. Нядаўна баявыя сябры сустрэ-ліся ў калгасе «Рассвет».

Фота Ул. Лупейкі (БелТА).

Чатыры героі калгаснай працы: Кірыл Арлоўскі, даярні Фядосся Кісялёва і Галіна Елісеенка і свінарка Хрысціна Міхнёва.

Фота Л. Эйдзіна.

У сям'і каваля Уладзіміра Цэда двое дзяцей. Жонка яго Марыля працуе свінаркай у калгасе. За месяц яны разам маюць 80—90 працадзён. А на працадзень прыпадае бясплатна два літры малака. Можна і яшчэ купіць, калі трэба. Марыля расказвае:

— Бярэм на дзень 6—7 літраў малака. Раблю з яго сыр, масла, смятану. І гэта ўвесь год, не тое, што раней, — пакуль кароўка доіцца. На калгасных фермах малака заўсёды даволі.

Рассветаўскія калгасніцы даўно ўжо не пякуць самі хлеб — і жытнёвыя, і пшанічныя караваі, і розныя булчкі, пірагі, абаранкі пячэ грамадская пякарня. Мініяцюрныя газавыя пліткі мала-памалу выжываюць з сялянскіх хат вялізныя, нязграбныя печы. У хатах водаправод і электрычнае святло, у хатах прыгожая мэбля. А ў мясцовы сельмаг ледзь паспяваюць прывозіць дарагія дываны — іх умомант раскупляюць.

Але лепш за ўсё заможнасць калгаснікаў праілюструе такі прыклад. Гэтай вясной у «Рассвете» праводзілася інспектарская праверка тэхнічнага стану аўтатранспарту. На вясковай плошчы калгаснікі выстраілі 56 сваіх асабістых легкавых аўтамашын, больш ста матацыклаў.

— У нас яшчэ чалавек дзвесце пры жаданні хоць сёння могуць купіць сабе аўтамашыны, — гаворыць Арлоўскі.

І таксама гаворыць з гонарам. «Рассвет» — яго ажыццёўленая мара.

Кірыл Пракопавіч Арлоўскі — чалавек легендарны. Пра яго, пра ягонае жыццё, багатае на гераічныя падзеі, напісаны цэлыя кнігі. Адстаяў маладую ўладу Саветаў у бурныя паслярэвалюцыйныя гады. Ваяваў з фашыстамі ў Іспаніі. Граміў гітлераўцаў у Вялікую Айчынную вайну. За самаадданую храбрасць яму прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. Цяжка паранены ў баях — ён страціў правую руку і кісць левай, — палкоўнік Арлоўскі не пажадаў пайсці на пенсію пасля вайны. Ён прыехаў на радзіму, у разграбленае і спаленае фашыстамі сяло Мышкавічы і прапанаваў землякам:

— Давайце разам будаваць прыгожае жыццё!

Героя вайны аднагалосна выбралі калгаснікі сваім старшынёй.

Мінулі гады, і на папалішчы ўзняўся цяперашні «Рассвет» — багаты, слаўны. Жалезная воля, арганізатарскі талент Кірыла

Арлоўскага былі той галоўнай сілай, якая так хутка павяла калгас дарогай уздыму.

Арлоўскаму ўжо за семдзесят. Здае здароўе. Ён не вельмі шанавай яго ў рабоце... У калгасе любяць і шкадуюць старшыню. Яго заслугі перад Радзімай ацэнены высока: да баявой Зоркі Героя прыбавілася яшчэ і Зорка Героя Працы.

Мясцовы «міністр культуры» — загадчык Мышкавіцкага клуба Міця Русанаў правёў мяне па калгаснаму музею працоўнай славы. У яго свой, адмысловы метада паказу:

— Спачатку глядзіце вось сюды. На гэтым старым здымку — сход нашых калгаснікаў у 1944 годзе, на якім яны свайго земляка Арлоўскага выбіралі старшынёй. Прыгледзьцеся да людзей. Яны пахмурныя, апрануты абы-як; здаецца, што ўвесь сход — жменька дзядоў і бабuleк. Ды так яно і было па сутнасці: яшчэ ішла вайна... А цяпер зірніце сюды...

Міця вядзе мяне цераз усю залу, міма стэндаў, дзе ў фотадакументах адлюстравана развіццё калгаса, у самы канец.

— Вось гэта таксама сход калгаснікаў «Рассвета». Толькі праз дваццаць гадоў. Гляньце, як цяпер апрануты людзі, якія вясялыя, гордыя ў іх твары! Адчуваеце розніцу?

А Міця зноў запрашае да самага пачатку экспазіцыі:

— Гэта від пасляваенных Мышкавіч.

І маўчыць. Каментарыяў не трэба. Рэдкія, пакошаныя хаціны, абгарэлыя печы на папалішчах.

— А цяпер папрашу сюды...

На гэты раз не да стэнда — да акна, за якім шырокая асфальтаваная вуліца калгаснага пасёлка, белыя цагляныя дамы ў зеляніне садоў...

Цяпер у рэспубліцы «Рассвет» ужо не адзін. Ёсць і іншыя калгасы, дзе і прыбыткі не меншыя, дзе будуць такія ж прыгожыя пасёлкі з водаправодам і газам, маюць выдатныя дамы культуры. Але «Рассвет» першы прайшоў праз гады ваеннай разрухі нялёгкай дарогай уздыму.

І цяпер ён не здае пазіцый, цвёрда трымаецца ў першай шарэнзе. Нядаўна на калгасным сцягу заззяў ордэн Леніна — чарговая заслужаная ўзнагарода рассветаўцам за працу.

Іна МІЦКЕВІЧ

ЦЭХ, як заўсёды, быў напоўнены рабочым шумам. Спявалі сваю бясконцую песню верацёны, бясшумна пераходзілі ад машыны да машыны бабінажніцы, сноўдалі з пражай, бабінамі вёрткія аўтакары.

Але ў гэтым звычайным шуме адчувалася нейкая нервовасць. Гэта было бачна і па позірках, што кідалі ўпотаі бабінажніцы на памочніка майстра Ганну Мікалаеўну Пінчук.

А Ганна Мікалаеўна лёгка хадзіла каля машын: там паправіць бабіну, у другім месцы штосьці парадзіць работніцы, у трэцім — спрытна падкруціць гайкавертам гайкі... Але не было на твары звычайнай прыветнай усмешкі, а былі невясёласць, сум...

Даўно ўжо ў цэху не бачылі такой Ганну Мікалаеўну. Шчыра бесклапотная, з іскрынкамі-смяшынкамі ў вялікіх вачах, сёння яна здавалася намнога старэйшай. І хоць старалася схаваць сваю заклапочанасць, аднак людзі, з якімі яна так доўга працавала, адразу ж заўважылі яе настрой.

— А ты не бяры да сэрца! — загаварыла Вольга Падвойская, калі Ганна Мікалаеўна падышла да яе. — Усё будзе добра.

Сказала гэта Вольга — і Ганна Мікалаеўна зразумела: работніцы ведаюць, што Марыя Кавалёва, памочнік майстра суседняга камплекта, падала заяву ў заўком. Яна нязгодна з тым, што першае месца ў сацыялістычным спаборніцтве прысудзілі не ёй, а камплекту Пінчук. Чым кіравалася Кавалёва, цяжка сказаць. Але ж сабралі пасяджэнне заўкома, зноў пацвердзілі, што камплекту Пінчук першае месца прысуджана правільна. Кавалёва зноў не згадзілася, пайшла ў абком прафсаюза, і адтуль прыслалі інспектара.

Ганна Мікалаеўна ведала, што паказчыкі ў іх камплекце выдатныя —

ЗАРА-ВЯСНЯНКА

і па выпрацоўцы прадукцыі, і па якасці. Парушэнняў працоўнай дысцыпліны не здаралася. Непакоіла іншае. Учора, калі яна вярталася з завода, у аўтобусе было некалькі работніц са змены Кавалёвай. Здзівілася іхнім нядобразычлівым позіркам, калючым словам. Няўжо хтосьці наўмысна настроіў дзяўчат супраць яе?

Кажуць, што і прайграць трэба прыгожа. А тут жа спаборніцтва! Твая сяброўка выйшла ўперад. Няхай сабе гэта крыху закранула тваё самалюбства, але ж не падавай выгляд, падыдзі, павіншуй яе. Сёння яна ўперадзе, заўтра можаш ты заняць яе месца... А тут знявагі, нетаварыскасць.

Доўга не магла заснуць у той вечар Ганна Мікалаеўна. Раніцою ўстала з цяжкай галавой, знікла ўсмішка з твару. Напэўна, з таго дня, калі адбыўся выпадак з Дусяй Зданкевіч, не бачылі такой сумнай Ганну Мікалаеўну.

...Працавала, здаецца, Дуся няблага. Вясёлая была, жыццярэдасная. І дзеці рухавыя, непаседы, такія ж, як і ў іншых.

Але ж як здарыцца бяда, дык яна, як той абвал у гарах, цягне за сабою другую. Так і тут. Сваркі ў доме пачаліся, папрокі: тое не так, гэта не гэтак. Даведалася пра ўсё Ганна Мікалаеўна, гаварыла з Віктарам, Дусіным мужам. Але не ўдалося пераканаць яго, не паслухаў Віктар разумнай парады, кінуў сям'ю. А тут новыя няшчасці наваліліся на Дусю. Сама доўга хварэла, пасля чатырохгадовы сыноч упаў і пакалечыўся.

Хацелася чым-небудзь дапамагчы. Але як? Чым?

Ганна Мікалаеўна ў той дзень доўга размаўляла ў заўкоме, потым са сваімі работніцамі. Нарэшце падышла да Дусі.

— Вось табе грошы, — сказала яна паціху. — Заўком выдзеліў. Вязі хутчэй свайго сына ў бальніцу, у Мінск. Там зробіць аперацыю, і ўсё будзе нармальна...

Так яно і сталася. Наладзілася ўсё ў сям'і Зданкевічаў...

Чамусьці Ганне Мікалаеўне ўспомнілася дзяцінства. Зусім маленькая была, калі памерлі маці з бацькам. Добра, што знайшліся харошыя людзі — Старыковічы іх прозвішча, — да сябе ўзялі. Хоць і ў саміх было васьмёра малых, хоць і ў цяжкія гады жылі — не палічылі яе чужой, разам са сваімі дзецьмі выходзілі. І пасля траплялася Ані Пінчук многа харошых людзей. Узяць хаця б Снопава, галоўнага інжынера будаўніцтва Магілёўскай шоўкавай фабрыкі. Памог уладкавацца на работу, на будаўніцтва новага прадпрыемства. А праз які год і спецыяльнасць матальшчыцы атрымала.

Здаецца, усё складвалася добра. Муж — добры, чулы чалавек, цікавая работа, утульная кватэра, харошыя дзеці. Але вайна адабрала ўсё, усё спаляліла, прымусіла ў чым стаіш, з малымі дзецьмі, ехаць далёка за Урал.

І тут зноў яе не пакінулі людзі. Далі кватэру, работу на абаронным заводзе, паклапаціліся пра яе дзяцей. Цяжкі быў час. Працавалі па не-

Алесь БАЧЫЛА

І цяпер так балюча глядзець
На затопленыя палеткі,
Адчуваць, што ў халоднай вадзе
Берагі, салаўі, кветкі.

Калі б можна былое вяртаць
І стыхіі ўтаймоўваць, я сам бы
Пагадзіўся хоць зараз жа стаць
Самай моцнай тваёю дамбай.

Бэз цвіце

Бэз, бэз цвіце!..
На цэлы свет
Расплыўся водарам, гарэза.

І нават валасоў тваіх букет
Таксама моцна пахне бэзам.

А можа, гэта і не ты,
А толькі бэз і толькі квецень,
Не ты, а бэзавы лісты
Мне шэпчуць: «Ты... адзін на свеце...»

Хоць вочы... вочы... Не стрываць —
Пад позірмам лістком гатовы ўпасці.
І сам не ведаю: п'янее галава
Ад водару, ад блізкасці ці шчасця!

Бэз, бэз цвіце!
Ім свет прапах,
А свету — ні канца ні краю...
І я пялёсткі на тваіх губах,
Як вугалькі гарачыя, здымаю.

Кажуць, добрай і шчырай была...
Калі ўсё гэта — праўда, не казкі:
Колькі ж ты падарыць магла
Мне пяшчоты сваёй і ласкі!

Колькі ж стоенага пачуцця
Дамба страсці тваёй трымала!
І якая паводка жыцця,
Як плаціну, яе прарвала!

калькі сутак запар. Нічога не зробіш: вайна! Твая дапамога была неабходна фронту.

Але ад той пары паявіліся ў характары ўпартасць, настойлівасць. Чалавек з такімі рысамі не можа працаваць абы-як, абы збыць з рук работу. Магчыма, гэтыя рысы і дапамаглі Ганне Мікалаеўне праз дваццаць гадоў стаць памочнікам майстра, Героем Сацыялістычнай Працы. Магчыма, яны, а можа і тая чуласць, тая любоў, што былі ў яе да людзей, да іх штодзённых будняў, хваляванняў, клопатаў.

Гэтыя рысы адразу заўважыў начальнік бабінажнага цэха магілёўскага завода штучнага валакна імя Куйбышава Уладзімір Львовіч Замскі, калі параіў яе на пасаду брыгадзіра. Было гэта праз некалькі год пасля сканчэння вайны, калі Ганна Мікалаеўна зноў вярнулася ў Магілёў.

Бачыў начальнік цэха, з якой чуласцю Ганна Мікалаеўна вучыла маладых работніц. Прыходзіла на рабочае месца новенькай, становілася побач і не адыходзіла, пакуль у той справа не пойдзе на лад.

Добрым выхаваннем, настаўнікам дваццаці чалавек стала Ганна Пінчук. А дома падрасці дзеці. Старэйшая, Ларыса, пасля дзесяцігодкі пайшла па матчынай сцяжынцы, на заводзе захацела працаваць. Гэту ж дарогу выбрала і Ала. Света інстытут інжынераў чыгуначнага транспарту скончыла, у Ленінградзе працуе. Малодшая, Ірынка, у сярэдняй школе вучыцца.

На рабоце ўсё ішло як мае быць. Змена з месяца ў месяц трымала першыня. Добрыя людзі падабраліся, дружныя... І толькі гэты прыкры выпадак не даваў спакою...

...У абедзенны перапынак, калі ўсе збіраліся ў сталоўку, з другога

Праходная завода... Тут Ганна Мікалаеўна сустракаецца з дачной Алай, бабінажніцай, каб разам ісці дадому...

канца цэха прыйшлі да іх работніцы камплекта Кавалёвай.

— Ганна Мікалаеўна! Дзяўчаты!—загаварыла Марыя.—Мы просім у вас прабачэння. Не патаварыску зрабілі і я і мае сяброўкі. Адным словам, прабачце, пастарайцеся забыць аб усім. Цяпер, калі б нават нам і прысуджалі першае месца, мы б адмовіліся. Вы заслужылі яго.

І Ганна Мікалаеўна адчула, што Марыя Кавалёва гаворыць шчыра, ад душы, пасля доўгіх разваг, пасля размовы са сваімі работніцамі.

— Ат, чаго не бывае паміж людзей,—махнула рукою, засмяялася.—Давайце лепей пойдзем у сталоўку разам, пасядзім, пагаворым.

І, падхапіўшы пад руку Марыю Кавалёву, лёгкай хадой падалася да выхаду з цэха.

Праз некаторы час зноў вакол спявалі сваю песню верацёны—магчыма пра такіх васьм людзей, з біяграфіямі цяжкімі і складанымі, пра іх гераічную работу і чулыя сэрцы.

Ззяла, пералівалася рознымі колерамі пад электрычным святлом бясконцай нітка шоўку, што плыла і плыла ля станкоў... Зара-вяснянка, добрая шчырая радасць, былі на сэрцы.

А. АСТРЭЙКА

Магілёў, завод штучнага валакна імя Куйбышава.

Родны край, мілы край! Спраў тваіх—
цэлы лес!

А якія вялікія справы!
Нам пазтаў мільён бы цяпер пазарэз,
Каб цябе апісаць і праславіць.

Не хапае пазтаў. Ад крыўды хоць вый,
Бо нікому ніхто іх не пазычае.
О кабэткі мае дарагія, мо б вы
Паспрыялі па шчырасці краю.

Вы заўсёды любілі ад сэрца яго,
Хто ж за вашу любоў вас, прыгожых,
асудзіць!
Па пазту, не менш, нараджайце штогод,
А калі і па два—край у крыўдзе
не будзе.

Знайце, спраў у яго, што някрануты лес!
А падумаіце: колькі ж іх вырасце новых!
Нам пазтаў патрэбна мільён пазарэз,
І не менш... І не толькі для слова.

Жыццё, як белы аркушык паперы...
Здавалася б, пішы, не надзявай аброць
На пачуццё, і поўнай меркай мерай
Для ўсіх людзей і радасць і дабро.

Дык не...
Я сам не раз быў сведкам,
Як нападае дзікай рыссю зло,
Як дабрадзей падсоўвае сіло,
Каб пачуццё зноў пасадыць у клетку.

Няўжо, скажыце, мала людзям свету,
Няўжо ізноў яго на часткі рэж!
Хутчэй прыходзь, той час, калі нідзе—
ні клетак,
Ні кратаў, ні няволі і ні меж.

Я не цяплю іх нават на паперы,
Хоць шмат лягчэй ад папярковых бед...

Калі ж і ты мяне развучыш верыць,
Якім тады мне здасца мілы свет!..

Цябе нічым цяпер не патрывожу,
Як ценю, не лягу ў закутку двара,
Не празвіню нахабствам камара
І не скажу: «Пашлі ёй кару, божа...»

Употаікі сам-насам зачынюся
І за абодвух разам памалюся...

Не чорту лысаму, не богу,
А чыстаму святому пачуццю,
Таму, што гечна клікала ў дарогу,
Жыццё давала новаму жыццю.

І можа там мая малітва зможа
Табе азвацца песняй салаўя...
Цябе ўначы яна не патрывожыць,
Бо ты ж не чуеш, што спяваю я...

Хата пры дарозе

Васіль ХОМЧАНКА

Апавяданне

Мал. К. Ціхановіча

Гэты шлях старадаўні. Пралягае ён з захаду на ўсход праз лясы і вёскі, балоты і гарады, абмінае азёры і перасякае другія шляхі і дарогі.

У адным месцы ён пераскоквае па бетоннаму мосціку звільстую рачулку з берагамі, зарослымі сітняком, і ляціць потым скрозь шырокае жытняе поле.

Недалёка ад гэтага мосціка, аслоненая старымі шэрымі бярозамі, стаіць хата. Хата прасторная, пяцісценка, будавалася на вялікую сям'ю, але каля яе — ні садочка, ні хлёўчука, толькі да адной сцяны, дзе няма вокан, наўскос прыстаўлены жэрдкі, заваленыя саломай, — дрыготня. Жыве ў той хаце адзінокая жанчына.

Кіламетры са два адгэтуль — багатая вёска, дзе на вуліцы вечарамі гараць электрычныя ліхтары, а ў многіх хатах свецяцца сіняватыя экраны тэлевізараў. Жанчына ходзіць у вёску на работу. Колькі ўжо год яе просяць перабрацца да людзей, у новую хату. Яна ж адмаўляецца.

Рослая, золатавалася, з шырокімі зеленаватымі вачыма, яна была калісьці вельмі прыгожая. На святы носіць яна яркія гарусы, яшчэ дзявоцкія, купленыя некалі перад вяселлем. На сценах хаты развешаны ручнікі і сурвэткі, якія яна

вышывала доўгімі зімовымі вечарамі, калі побач сядзеў ласкавы яе чалавек, а ў ложку спалі здаровенькія дзеці.

Бывае, яна вернецца з вёскі дадому, сядзе стомленая на прызбу, паставіць локці на калені і сядзіць так доўга. А вакол цёмна і ціха, так ціха, што чуваць, як у рэчцы боўтае рыба, кроплі расы шмякаюць з бяроз, і шамаціць, палюючы ў траве, начная жаба. Жанчына сядзіць, гойдаецца, а іншы раз заспявае ціха, неяк захліпаючыся, быццам баіцца, што хто-небудзь вось падыдзе і не дасць да-спяваць:

Прыйдзі, прыйдзі, мой міленькі,
Прыйдзі, мая кветка.
Нешта бавішся ты доўга,
Твае плачуць дзеткі.

Калі б хто падслухаў гэту песню, то сказаў бы:

— Паўла свайго кліча.

Ні родных, ні сваякоў у жанчыны няма. Сюды прыехала яна са сваім маладым мужам перад вайною аднекуль з Магілёўшчыны. Ладзіць сваё жыццё пачалі без вяселля. Паставілі хату, уваходзіны зрабілі ў чэрвені сорак першага года.

Усё для іх скончылася праз тыдзень пасля ўваходжін...

Дваццаць два разы зацвіталі бярозы, столькі ж разоў прылятаў з выраю бу-

сел у гняздо на бярозе, а жанчына ўсё жыве ў той хаце адна.

Аднойчы ў пачатку лета па шляху імчаўся чырвоны турысцкі аўтобус. У аўтобусе сядзелі студэнты з Заходняй Германіі.

Дзень быў сонечны. Калыхалася вакол бледна-зялёнае жыта, у бярэзніку пахла суніцамі і першымі грыбамі-каласавікамі, залатым туманцам плаваў над соснамі пылок, на дарозе ляжаў таполевы пух. Спякота яшчэ не надышла і не паспела загрубіць сакавітую траву першалецця...

Ці таму, што шафёра прывабілі бярозы са шрамамі-засечкамі на ствалах і звільстая рачулка, ці можа занадта былі спакуслівыя суніцы ў кошыку, які падняла насустрач аўтобусу дзяўчынка, — аўтобус збочыў пад бярозу і спыніўся.

Са смехам і гоманам выскачылі турысты. Самая маладзенькая дзяўчына ў чырвоных шортах ухэпілася за бярозавую галінку, і два хлопцы пачалі яе раскалыхваць. Пстрыкнулі фотаапараты, з транзістараў паліліся музыка і песня. Нейкі далёкі спявак ажно захліпаўся:

Танцуй, танцуй, мая любоў,
Бо жыццё кароткае!

Некалькі пар пачалі танцаваць. Усім было весела, добра і бестурботна.

Шафёр, самы старэйшы з той кампаніі,

сівы і сутулы, не танцаваў, не спяваў, а маўчаў. Ён быў нечым усхваляваны, скулы яго хадзілі, і сіні шрам на шчацэ ўздрыгваў. Шафёр прайшоўся да мо-сціка, потым вярнуўся, абышоў вакол ха-ту, пастаяў каля яе вокан. Праз вокны, застаўленыя гаршчэчкамі з гартэнзіямі, нічога не было відаць, але шафёр цяпер ведаў, што ў той хаце жывуць. Ён даку-рыў адну цыгарэту, затаптаў акурал, за-курыў другую. Ён усё намерваўся па-стукаць у акно, ды рука нерашуча апу-скалася.

Гаспадыня ў гэты дзень была дома і ляжала ў ложку. Яна трохі прыхварэла і на работу не пайшла. На гул аўтобуса, які спыніўся каля хаты, яна не звярнула ўвагі: машыны тут гудуць бесперастан-на. Яе перацяла трывога, калі пачула не-знаёму гамонку і песню. Прыслухалася, разабрала словы: «Шнель, шнель, майне лібен». Нібы баронячыся, працягнула ўперад рукі. Далёкае, але незабыўнае напамінілі ёй тыя словы...

А турысты па-ранейшаму танцавалі, спявалі, гушчаліся па чарзе на галіне бя-розы. Цыбаты хлопец з чорнай асірый-скай бародкай граў на губным гармоні-ку. Дзве дзяўчыны бегалі вакол бярозы, стараючыся дагнаць адна другую.

Так, магчыма, і не даведаўся б шафёр, хто там у хаце, каб дзяўчыне ў чырво-ных шортах не захацелася падурэць. Яна ляснула рукой па спіне хлопца з гармо-нікам і кінулася ўцякаць. Хлопец жарту-ліва-пагрозна прыгнуўся, быццам для скачка, і кінуўся за дзяўчынай. Вось дзяўчына, смеючыся і кідаючы камякі зямлі, падбегла да самага акна хаты. І ў гэты момант шафёр убачыў у акне жан-чыну. Яна была ў белай сподняй кашулі, з распушчанымі валасамі.

— Добры дзень, — схіліўшы галаву, па-вітаўся з ёю шафёр. Жанчына кінула ў адказ і адсланілася ад акна. Праз не-калькі хвілін яна выйшла на двор у чыр-воным плаці, з сабранымі ў вузел вала-самі, стала каля парога, абводзячы ўсіх позіркам. Вочы яе, падсвечаныя пром-нем, які прабіваўся праз голле бярозы і трымцеў на твары, жмурыліся.

Шафёр нешта хацеў сказаць, ды толькі варухнуў губамі. Шрам на шчацэ яшчэ больш задрыжаў. Ён пазнаў гэту жан-чыну.

— Вам што-небудзь трэба? — спытала жанчына.

Адказала дзяўчына ў чырвоных шор-тах, па складах вымаўляючы па-руску:

— Мы хочам піць.

— Калі ласка, заходзьце, — запрасіла гаспадыня і адчыніла дзверы хаты.

Дзяўчына клікнула другіх турыстаў, і тыя ад аўтобуса падбегам рушылі да ха-ты. Гукі музыкі, якія ліліся з настроеных на адну станцыю транзістараў, патокам паплылі на хату.

«Шнель, шнель, майне лібен», — у каторы раз паўтараў голас далёкага спевака пад разгулісты віск джаза. Так з гэтымі гукамі джаза і ўвайшлі ўсе ў хату, рас-селіся на доўгай лаўцы і ўслончыках, паважна чакалі, калі іх будуць частаваць вадой.

Гаспадыня, стоячы пасярэдзіне хаты з кубкам у руцэ, спытала:

— Вам вады, малака ці бярозавіку?

Даведаўшыся, што такое бярозавік, усе пажадалі толькі яго. Кісла-салодкі, з калючым халадком, ён вельмі ўсім спа-дабаўся, і ўсе былі задаволены гаспа-дыняй, хвалілі яе, дзякавалі, здымалі,

каб на зваротным шляху з Масквы пада-рыць ёй фотакарткі. Пілі потым і мала-ко, елі чайнымі лыжачкамі сунічнае ва-рэнне з трохлітровага слоіка, які гаспа-дыня шчодро паставіла на стол. Дзяўчы-ну ў чырвоных шортах — студэнтку-ма-стачку зацікавілі ўзоры на ручніках, аб-русах, сурвэтках. Яна сфатаграфавала іх. Сфатаграфавала і печ, вялікую, сялян-скую, якую яны ўбачылі ўпершыню ў жыцці.

Гаспадыня, склаўшы на грудзях рукі, сядзела на ўслончыку, і ціхая, спакойная ўсмешка асвятляла яе твар.

— У госці да нас? — пытала яна. — Ад-куль? З Германіі? На два тыдні? Што ж так мала?

Потым шафёр сказаў, што пара ехаць, і ўсе, раскланьваючыся, пачалі выходзіць з хаты. Калі шафёр астаўся з гаспадыняй адзін, то не глядзячы ёй у вочы, спытаў:

— Вы тут даўно жывяце?

— Дваццаць два гады.

— Адна?

— Чаму ж адна. Былі дзеці, муж.

— А пасля вайны адна?

— Адна з пачатку вайны.

Шафёр падняўся, паспешліва развітаў-ся і выбег з хаты. Жанчына здзіўлена перасмыкнула плячыма, выйшла за па-рог. Турысты ўжо сядзелі ў аўтобусе. Яны пачалі махаць ёй рукамі, крычалі, і яна таксама ім махала рукой і нешта га-варыла, усміхаючыся. І калі аўтобус пр-язджаў міма хаты і калі адышоў ужо да-лёка, яна стаяла і ўсё махала рукой. По-тым павольна зайшла ў хату, наблізілася да покуцы і дрыготкімі пальцамі правя-ла па бяровеннях...

Калі аўтобус ад'ехаў, дзяўчына ў чыр-воных шортах сказала:

— Які ў яе прыгожыя валасы.

— І вочы, — дадала другая.

Шафёр не чуў гэту размову. Ён успа-мінаў... Што? Такі ж самы чэрвеньскі дзень. Той дзень, як і сёння, быў насы-чаны сунічным водарам і сасновым пы-лам, кацілася хвалямі такое ж вольне не спалавелае жыта. І стаяў пад бярозамі каля гэтай жа хаты аўтобус, жоўта-зялё-ны. З аўтобуса вылезлі бялёсыя салдаты з губнымі гармонікамі і фотаапаратамі. З гікам, музыкай заваліліся яны ў хату, нешта гаварылі і прытанцоўвалі ў такт гармоніка. Пад словы: «Шнель, шнель...», якіх ні гаспадыня, ні муж і двое дзяцей, бяспрэчна, не зразумелі, адзін салдат выплюнуў на стол гармонік і даў у по-куць па мужу і дзецях сухую аўтамат-ную чаргу...

Шафёр і сёння прыкмеціў у покуце ха-ты дзірачкі. Іх так і не замазалі і нават бяровенні не пабялілі. Шмат там дзіра-чак...

«Калі я зайшоў крыху пасля ў хату, — успамінаў шафёр, — гаспадыня — тады вельмі прыгожая і маладая, сядзела, як статуя, на зэдліку і нейкім невідучым по-зіркам глядзела ў адну кропку. Я выска-чыў з хаты...»

Шафёр думаў, што ён на першым жа прыпынку расказа пра ўсё гэта сваім пасажырам. Няхай ведаюць.

Вось зараз спыніць аўтобус і расказа.

Аўтобус імчаўся міма прасторных раз-логаў, міма крыніц, што сінімі вачыма глядзелі з травы.

Насустрач аўтобусу па абочыне ішлі ў яркіх плацях і хустках дзяўчаты з граб-лямі. Яны яшчэ здалёк пачалі махаць ху-сткамі і нешта крычаць. У адказ ім з аў-тобуса замахалі рукамі.

СЦЕЖКАЮ ЮНАЦТВА

Для Надзеі Лежэ беларуская зям-ля адразу завітнела радасцю ўспамі-наў. Сцежка ў мінулае і дарога ў вя-лікі свет мастацтва. У 1924 годзе ма-ладзенькая дзяўчына ішла па гэтай зялёнай зямлі. І няхай для людзей яна назаўсёды застаецца жонкай і па-плечніцай французскага мастака-каму-ніста Фернана Лежэ. Для сваіх жа землякоў яна — кроўная, свая, адна-сяльчанка Надзея Пятроўна Хадасе-віч. Вось і сястра Яўгенія Пятроўна ўсхвалявана напаміла пра гэта.

«Як змянілася ўсё тут!» — усклік-нула госця. На месцы бацькавай ха-ты — новы домик сучаснай забудовы. А дзе раней гуртам збігалі да рэчкі хаткі, сталі ў стройным радзе двух-павярховыя белыя будынкі.

І ўсё-такі адно заставалася ўсе гэ-тыя гады нязменным — сонечнае ця-пло зямлі і мірны бусел на магутнай ліпе ля аселицы. Таму такое вострае было пачуццё сустрэчы з родным Зембінам.

На памяць сваім землякам мастач-ка падаравала для калгаснага клуба трыццаць факсімільных рэпрадукцый на палатне з твораў выдатных маста-коў нашага часу.

З даччыной любоўю Надзея Лежэ пераступала парог Дзяржаўнага ма-стацкага музея. Беларускае нацыя-нальнае мастацтва, яго традыцыі па-маглі ёй усім сэрцам палюбіць жы-вапіс, стаць мастаком. Ля работы жывапісца Мікалая Тарасікава госця стаяла, як зачараваная. На яе гля-дзела жывая гераіня дваццатых га-доў — беларуская камсамолка, яе ра-весніца. Сустрэча з палотнамі нашых мастакоў пражывала ў душы сустрэ-чай з юнацтвам.

І сам Мінск захапіў яе новай архі-тэктурай, у якой адлюстраваліся, па-водле думкі Надзеі Пятроўны, сіла і душэўная прыгажосць беларускага народа. Гэтая захопленасць перахо-дзіла ў творчае натхненне, у жадан-не стварыць тэмпераментны сімва-лічны роспіс і ажыццявіць яго ў Мін-скім Палацы спорту. Між іншым, зараз гэта толькі канчаткова сфар-мулявалася, а эскізы ўжо гатовы. Рабоце аддадзены гады напружанага пошуку і пакутлівай працы.

Таму развітанне з зямлёй бела-рускай абяцае Надзеі Лежэ самую жаданую і радасную сустрэчу напе-радзе.

М. СМІРНОУ

ІГРАЙ, БАЯН!

З нейкім неспакоем у душы ішла Аляксандра Андрэўна дадому. «Пэўна, спаць ляглі... Як яны ўпраўляліся адны цэлы дзень? Уся гаспадарка на іх асталася». Але яшчэ здалёк заўважыла дзве палоскі святла. «Чакаюць!» — затахкала сэрца, хваля пяшчоты запоўніла грудзі.

Не ўцерпела, нібы гарэзлівая дзяўчынка, зазірнула ў праталінку на шыбе. Саша сядзеў ля стала, схіліўшыся да баяна: падбіраў новую песню. На ложку, успёршыся на локаць і напалову накрывшыся коўдрай, ляжаў меншы, Віця. Чытаў.

Не паспела і дзверы зачыніць, як абодва падхапіліся на ногі і ў момант апынуліся ля яе — прыгожыя, рослыя, меншы — роўны з ёй, а старэйшы нават крыху вышэйшы.

— Ціха, не папэцкайцеся, — спыніла іх Аляксандра Андрэўна.

— Фі-іу... — прысвіснуў здзіўлена Віця. — Ты сапраўдны камінар, а не настаўніца.

— Гэта ж Ганне Скарынцы ездзілі па брыкет. Далёка...

Пакуль выпісвалі, грузілі, разгружалі, дык і ацімнела. Добра, што хоць Кашэўскі машыну даў.

— Ёсць у печы вада цёплая, мойся хутчэй. Карміць будзем... Гэта я здагадаўся ваду паставіць. А Саша толькі ўсё на баян налягаў...

— Рабацяга знайшоўся... Балабон ты, вось хто! Я ж дровы калоў, ваду насьіў. Карова на мне была, свіння...

— Ну, добра, добра... Ніхто мяне не пытаў?

— Прыходзіла цётка Вольга Абіда. А чаго — не сказала... — гаварыў Віця, паліваючы маме на рукі.

Не скоро яшчэ палеглі спаць. Саша дачакаўся, пакуль маці падсілкуецца, і ўсё-такі паказаў, чаму за дзень навучыўся на баяне.

Вольга Абіда заявілася зноў назаўтра з самай раніцы. У руках трымала вырваны са сшытка аркушык паперы і аловак.

— Гэта ж хачу, каб вы мне заяву напісалі ў раён, — папрасіла яна Аляксандру Андрэўну.

— Дык вы ж бы Сашу майму сказалі, каб напісаў. Не трэба было б і грэбціся зноў па снезе.

— Э, не, галубка. Ніхто так добра не складзе, як ты. Усё сяло гаворыць: як напіша Андрэўна якую паперу, дык абавязкова ўсё робіцца і выконваецца.

— Ну, што вы! Каб гэта я так усё магла рабіць ды ўсе мяне слухаліся, дык...

— Не кажы, галубка... Дэпутата паслухаюцца. А ў мяне вельмі пільная справа. Страха цячэ. А цяпер снегу панадзімала ўсюды, не ведаю, дзе і затыкаць. Летам у дождж бегаю з начоўкамі ды чыгунамі, падстаўляю...

Ведала Аляксандра Андрэўна Вольгу Абіду, хоць і не было ў тае вучняў у хаце: жыла жанчына адна, як палец. Бачыла, што страху ў яе і праўда была надта ліхенькая. А от жа праходзіла міма, занятая сваімі клопатамі. Нягожа так рабіць дэпутату, настаўніцы... Але чым дапаможаш цётцы? Усе фонды на шыфер і гонту сель-

савет ужо размеркаваў на гэты год. Хіба мо каб у райвыканком звярнуцца, мо ў іх які рэзерв на пільныя патрэбы ёсць?

— Хлопцы, пад'ём. Будзеце і сёння адны гаспадарыць. У Маладзечна паеду.

— Зноў... — незадаволеная зацягнуў Віця. — Так і ўсе канікулы пройдуць. Хай бы ў нядзелю ўжо ехала...

— Нядзеля што? Выхадны дзень. А мне трэба з начальствам пабачыцца, пагаварыць.

— Андрэўна, ты толькі скажы, што трэба рабіць, дык я ўсё параблю. Хай паспяць школьнікі. Гэта ж канікулы... А я стаю, як даўбешка, не, каб самой здагадацца ды памагчы... — спяшалася прапанаваць свае паслугі Вольга.

— Хлопцы мае не ўломкі. Зробіць, што трэба, не ўпершыню.

Яна пачала збірацца ў дарогу, каб не спазніцца на аўтобус.

Так прайшоў у Аляксандры Андрэўны Сацункевіч яшчэ адзін дзень зімовых канікул. А бывае, што і ўсе. Так і ў летнія канікулы. То прападае цэлымі днямі на прышкольным участку, якім яна загадвае. То падручыцца і выбера са сваімі вучнямі бульбу інваліду Паўліне Лазар, а потым сходзіць у праўленне ды яшчэ выпіша ёй сена, саломы. То арганізоўвае са старшакласнікамі і вучнямі вячэрняй школы нядзельнікі, памагае звозіць снапы, малаціць.

— Вой, Андрэўна... Далебог, не разумею вас. Вы ж настаўніца, а мудрэй усё парабляеце, чым якая калгасніца. Каб я была інцілігентам, дык хіба корпалася б у гразі? Ды яшчэ дзяцей за сабою водзіце...

Так гаварыла ёй калгасніца Ганна Бекіш не адзін раз. Спачатку Аляксандра Андрэўна жартавала ў адказ. Але аднаго разу сур'ёзна сказала:

— Праца яшчэ нікога не сапсавала — ні старога, ні малаго. А вось лянота, гультайства — многіх. Хіба кепска, калі і дзеці прывучаюцца змалку любіць працу, паважаць зямлю?

Не ведае, што тады падумала, як зразумела намёк Ганна Бекіш, але больш з такімі папрокамі не прыставала. А мо і пакрыўдзілася крыху...

Сама Аляксандра Андрэўна цвёрда памятала няпісанае правіла: «не можаш памагчы, дык лепей памаўчы». Яна ў калгасным агіткалектыве найлепшы агітатар, ці, як тут яшчэ завуць, — палітарганізатар. Але, бывала, і яна, і другія настаўнікі-агітатары прыйдуць у поле да калгаснікаў, пасадзяць іх у перапынку кружочкам і пачынаюць гутаркі. І рыхтуюцца, здаецца, добра да гэтых гутарак, і расказваюць цікава, і шчыра заклікаюць хлебарабай

Паліне Рыгораўне Квашніной прысвоена званне «Заслужаная настаўніца БССР». Яна працуе ў дзятлаўскай сярэдняй школе № 1.
На здымку — Паліна Рыгораўна са сваімі вучнямі.
Фота А. Перахода. (БелТА).

працаваць лепш. Уважліва слушаюць цёткі і дзядзькі, а вось кантакту задушэўнага з імі няма. Нібы ўсім выглядам сваім гавораць: «Агітуй, агітуй... А што б ты гаварыла, каб парачкавала цэлы дзень у полі... Вось тут, побач з намі... Нябось, як адабрала б сярэдзіну ды не магла разагнуцца, то больш не агітавала б...»

Было раз, што і выгукнула заду нейкая цётка:

— Ці ўмееш ты хоць сама, галубка, серп у руках трымаць?

— А от мы зараз папрацуем разам, то ўбачыце. У каго ёсць лішні?

Сярпоў знайшлося ажно некалькі, і Андрэўна пачала ўвіхацца. Жанчыны спачатку пасталі наўкруга, падперлі рукі ў бокі, дзівіліся, некаторыя хмыкалі: «Што ў яе атрымаецца? Ці скоро шахне па пальцах?» А потым засаромеліся і ўзяліся за работу. Нямала ім прыйшлося намагання, каб не вельмі адставаць ад настаўніцы і жаць гэтак жа спорна, чыста, пакідаючы нізкае іржышча. Так і прапрацавала тады з жанкамі Андрэўна да вечара. І столькі было шчыра перагаворана аб жаночым жыцці-быцці і ў час работы, і па дарозе дамоў, што ўсе нібы парадніліся між сабою, адчулі душэўную блізкасць.

З таго часу і пайшло. Не было той работы ў калгасе, у якой бы не ўдзельнічала Сацункевіч дзень пры дні — аж да новага верасня.

Адзін час у калгасе не ўсё добра было з цукровымі буракамі. Як ні стараліся аграном і старшыня, як ні налягалі на агра-тэхніку, вышэй 150—200 цэнтнераў цукровыя буракі не давалі. Нібы заваражыў хто!

Першай зразумела, у чым справа, Аляксандра Андрэўна. Тады якраз абмяркоўвалі гэтае пытанне на партыйным сходзе.

— Людзі ніколі не сеялі цукровых буракоў, не разумеюць іх карысці. Дый з аплатай не ўсё правільна. Вось і працуюць без душы, абы дзень да вечара. Хопіць нам аднымі заклікамі абмяжоўвацца, трэба самім прыклад паказаць. От дайце мне сотак дваццаць — трыццаць, паспрабую сама вырошчваць.

— А што вы думаеце? — загараўся ідэяй і старшыня калгаса Юльян Юльянавіч Кашэўскі. — І я вазьму дзялянку, і брыгадзіры, я мяркую, не адмовяцца.

Тады многія пабралі: брыгадзіры, аграном, заатэхнік. Падтрымалі сваю сяброўку і настаўніцы Ніна Пятроўна Рындзевіч, Зоя Ермалаеўна Карташэвіч і іншыя.

Механізацыі асаблівай яшчэ не было ў той час. Хіба што трактары глебу падрыхтуюць, а коньмі разоў па два міжрад-

коўі пракультывуюць, падрапаюць. А найбольш жанчыны налягалі на матыку. Пасмейваліся калгасніцы, глядзячы, як Сацункевіч, старшыня Кашэўскі, справіўшы, што трэба па асноўнай рабоце, сыпалі з матыкамі ў поле. Аляксандры Андрэўне прыходзілі на дапамогу сыны, а старшыні — уся сям'я. Паміж імі ішло неаб'яўленае спаборніцтва за лепшы ўраджай. Гледзячы на іх, і калгаснікі, асабліва ў прыпар, выходзілі на буракі цэлымі сем'ямі. Пайшлі на работу і такія, што выходзілі толькі гады ў рады, — Вера Мяснік, састарэлая Марыя Собаль. Усе стараліся з буракамі рабіць акурат гэтак, як настаўніца, штораў беглі да яе пятацца, калі што не разумелі.

Увосень падводзілі вынікі. У пераліку на гектар Аляксандра Андрэўна сабрала 280 цэнтнераў, старшыня — 250. Упершыню тады пераваліў ураджай за дзве сотні цэнтнераў з гектара і ў цэлым па калгасу. У наступныя гады вынікі ў настаўніцы былі яшчэ лепшыя: 300—350 цэнтнераў.

Палітарганізатар... Шмат значэння надаюць у Маладзечанскім раёне гэтаму слову. А мне чамусьці ўспамінаюцца камісары часоў вайны, якія ўмелі нахніць байцоў палымным словам, а ў адказны момант выступалі наперад і вялі людзей за сабой — да перамогі. Камуніст Аляксандра Сацункевіч — з іх кагорты.

...Кароткі асенні дзень, калі захопіўся працай, здаецца ўдвая карацейшым. І тады прыточваеш часу з доўгага вечара, а то і з ночы, каб рыхтавацца да ўрокаў. І ўсё-такі не кідае настаўніца грамадскіх даручэнняў. Вось і цяпер вяртаецца са сваёй дзесяцідворкі. Расказвала пра вынікі сельскагаспадарчага года. Выдатныя поспехі, выдатныя дасягненні: павялічыўся многа збор збожжа, бульбы, буракоў, ільновалакна, значна ўзрасла вытворчасць малака і мяса. Пабагацеў, паважчэй працадзень. Добры падарунак свату юбілею Савецкай улады! У сваю чаргу выдатны падарунак атрымалі хлебарабы напярэдадні свята ад роднай партыі і ўрада: павышаны размеры пенсій па інваліднасці і старасці, на пяць гадоў зменшаны ўзрост, патрэбны для атрымання пенсій, і г. д. Як ніколі, уважліва слухалі людзі свайго агітатара, радасцю ўдзячнасцю свяціліся іх вочы...

Яшчэ здалёк пачула Андрэўна, як льецца з дому мелодыя «Песні аб Радзіме». Суладна вялі яе і баян, і хлапечыя галасы. «Паспелі-такі развучыць да святочнага канцэрта...» — падумала з пашчотай Аляксандра Андрэўна, падумаючыся на ганак.

П. МІСЬКО

Калгас імя Я. Купалы.
Маладзечанскі раён.

Міг РАСТАВАННЯ

Алесь АСІПЕНКА

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага

У вясёлых клопатах, у няцяжкай працы прамільгнуў адпачынак, і ўжо трэба было збірацца ў дарогу, пакідаць хату, заўсёды ціхую і ўтульную, маці, вечна заклапочаную і нейкую па-асабліваму ласкавую і самотную. Але ўжо хацелася быць там, у вечнай гамане інтэрната, дзе моцна грукаюць дзвярыма, дзе на калідоры і днём і ноччу не сціхаючы шоргаюць па падлозе ногі, дзе заўсёды, асабліва зімой, калі вокны шчыльна зачынены, пахне карболаўкай і дустам.

Я яшчэ быў тут, у спакойным дагаранні жніўняскага вечара, і ўжо там, у гарадской мітусні, што звычайна пачыналася такой парой. Ад таго і было мне самотна, як адзінокай птушцы на шляху ў вырай.

Праз адчыненае акно даляталі ў хату знаёмыя гукі: рыпенне калодзежнага жураўля і звон вядра аб драўляны зруб, бляяныя авечак і мычэнне кароў, далёкае стракатанне касілка і блізкае грукатанне воза.

Ціха рыпнула фортка. То на двор зайшла маці. Забразгаўшы ланцугом, пабег па двары сабака, заскуголіў, як бы скардзіўся гаспадыні на сваю адзіноту. У хляве зарохкаў парсючок, а потым завірашчэў, просячы есці.

— А, ты ўжо дома... — заходзячы ў хату, здзівілася маці і пачала гатаваць парсюку мешанку. Потым яна пайшла даць карову. Было чуваць, як дзынкаюць аб вядра малочныя струмені, як ўсё глушэй і глушэй становіцца гэтае дзынканне.

Маці працадзіла малако, вымыла даёнку і толькі потым ужо дастала з печы вячэру. Як і заўсёды, маці вячэрала стоячы, быццам хацела сэканоміць час, каб завідна яшчэ памыць міскі, лыжкі, накапаць бульбы ў агародзе, бо раніцай будзе росна і холадна, і ўжо толькі пасля гэтага легчы спаць.

Усё гэта было даўняй завядзёнкай, і я падумаў: калі ж яна кончыцца? Я паеду адсюль, а маці, як і раней, выпаліць у печы, набегавецца па гаспадарцы, каб у час паспець на работу ў калгас, а вярнуўшыся дамоў, зноў будзе тупаць і тупаць, каб усё было спраўна. Але думка гэта выклікала не жаль і спагаду, а дзіўную гордасць, быццам не маці, а я сам даўно-даўно кручуся ў коле вась такіх непрыкметных, але ж дужа важных спраў, без якіх жыццё не мае ніякага смаку. І неяк было шкада, што я пакідаю хату, цураюся мілай даўніны, па якой увесь год сумаваў у горадзе, па якую ехаў сюды. Чаму я не тут, а там? Хіба можна кватараваць у цесным пакоі інтэрната, а жыць сэрцам вась тут, пад саламянай страхой?

Цямнела. На густа-фіялетавым небе выразна свяціўся сярпок маладзіка, а побач з ім ярка блішчэла блакітаватая зорка. Яны былі пакуль адзінокія ў небе, як закаханая пара ў полі. І гэта расчуляла.

— Я прайдуся крыху, — сказаў я маці.
— Толькі ж не баўся. Заўтра рана ўставаць, — адказала яна.

Сутонне вечара было надзіва мяккае, далікатнае. Усё навокал ціха мроілася ў вячэрніх прыцемках, але ўжо згущаліся цені, і ад гэтай чарнаты здавалася, што хаты, прысады, сады і копы саломы ў полі туляцца адно да аднаго, як статак коней на начлезе.

Паволі выпадала раса на сухую траву, і яна ўжо не шастала пад нагамі, а мякка прыгіналася да зямлі; яркі цёмны след слаўся за мною ў прывідным святле месяца. Я ішоў лугам да рэчкі, на якім ужо адскочыла атава, густая і роўная, як шчотка. У траве нясмела трашчалі конікі. З-пад лазовага куста ўзляцелі шпакі: мяне абдало цёплым ветрам. Шпакі зніклі недзе за рэчкай, за прыбярэжнымі вербамі, што нізка хіліліся над вадой.

Сям-там на лузе, бліжэй да лесу, у траве сіняватым святлом ззялі светлякі. Я нагнуўся над адным, падняў і, палажыўшы на далонь, нядоўга любавалася халодным, яркім святлом.

Над галавой ужо ярка гарэлі зоркі, і кожная з іх была падобна на майго светляка. Нібы ручнік, апаясваў неба Млечны шлях, і ад таго яно было падобна на свата.

Яшчэ здалёк я ўбачыў, што хтосьці стаіць на мосце праз рэчку. Ubачыўшы мяне, чалавек абапёрся на балясіны, стаў глядзець у ваду. Цяпер я не сумняваўся, то была яна, Галя, з якой мы некалі вучыліся ў школе, кахаліся, а потым рассталіся і сустрэліся толькі сёлет як чужыя, незнаёмыя людзі. Каханне адраджалася спакваля, трудна. Лягчэй зрабіць новую скрыпку, чым склеіць разбітую ўшчэнт. І я асабліва не намагаўся, і Галя не памагала мне вярнуць былое каханне. Мы сустрэліся з ёй выпадкова, часцей за ўсё, калі я ішоў пагуляць на адзіноце пад зорным небам. Яна апускала галаву, чамусьці баючыся паглядзець мне ў вочы, хуталася ў шалік, хоць было цёпла, і маўчала. Яе маўчанне раздражняла мяне, я кляўся сабе, што наступны раз пайду на прагулку іншай дарогай, а не той, па якой любіць гуляць Галя. Потым я неахвотна праводзіў яе дахаты, нібы выконваў адвечную мужчынскую павіннасць. Галя падавала мне руку на развітанне і хуценька знікала ў сенцах. А я ішоў дамоў, чамусьці ўзбуджаны і раззлаваны.

Сухія, дрэнна прыбітыя маснічныя загрузалі пад нагамі. Галя азірнулася і зноў утаропіла позірк у раку. Быццам не пазнала мяне. Я падышоў і кроках у двух ад яе абапёрся на балясіну, пачаў глядзець у ваду. Тут, пад мостам, плынь была імклівая, хоць і не бурная. У чорнай вадзе адбівалася няяркае святло маладзіка, і можна было добра разгледзець водарасці, якія, нібы русалчыны косы, расчэсвала плынь. Рака прыцягвала да сябе з нейкай настойлівай, неадольнай сілай. Хацелася скокнуць з моста, пакратаць рукамі гэтыя чорныя русалчыны косы. Або хоць кінуць што-небудзь у ваду, каб Галя адарвала свой позірк ад ракі.

— Помніш, — спытаў я, каб парушыць цяжкае маўчанне, — як мы, бывала, купаліся ў Чорным віры?

— Яго ўжо няма, — сказала яна. — Занясло пяском.

Я не раз пабываў ужо ля Чорнага віра, які цяпер зрабіўся мелкай затокай з пясчаным дном, і таму нічога не сказаў Галі. І зноў усталявалася маўчанне. Мы абое глядзелі ў ваду на чорныя косы водарасцяў, і, мусіць, кожны з нас адчуваў, што маўчанне гэтае абаім цяжкае, агорклае.

— А я, ведаеш, так і не пабываў ля таго дуба, які мы калісьці падсмалілі. І ўжо не пабуду. Заўтра паеду, — сказаў я самотным голасам.

І мне, праўда, стала шкада, што не пабыў ля таго дуба, які скалечыў агонь, так неразважна намі раскладзены. Быццам не наведваў пакрыўджанага мною чалавека. Захацелася пайсці туды, за няблізкі свет, да таго дрэва і пакланіцца яму і папрасіць дараваць той мой дзіцячы грэх.

— Ужо едзеш?! — спытала Галя, і па яе голасу я пачуў, што яна зайздросціць мне. Мне ўявіліся жоўтыя надакучлівыя дажджы ўвосень, заліты вадой луг, нізкае неба з

бурымі хмарамі, што тарапліва прабягаюць над апусцелай зямлёй, і я паспачуваў Галі. Чаму я быў да яе такі няласкавы, халодны? Вось я паеду, а яна астанецца адна і ўжо не будзе выходзіць на гэтую дарогу, каб сустрэцца са мной і памаўчаць разам.

— Хочаш, пройдзем да таго дуба? — спытаў я. — Сходзім, Галя?..

Яна моўчкі аддзялілася ад балясіны, да якой, здавалася, прыкіпела за гэтыя нудныя хвіліны, — і мы пайшлі.

— Які ты шчаслівы, — парушыла яна маўчанне, калі мы выйшлі на сцежку, што пралегла праз поле па жытнёвым іржышчы. — Сум — гэта вечная аднолькавасць дзён і начэй. А ў горадзе яе няма.

— Так толькі здаецца. У гарадской гамане вясковае жыццё ўяўляецца ціхім раем, і цябе вечна адольваюць успаміны пра яго.

— Смешны ты, — памаўчаўшы, сказала Галя. — Што можна ўспамінаць?..

— А хоць бы гэты вечар.

— Смешны ты...

— Не... Часам, калі надакучыць гарадская мітусня і шум, раптам так захочацца расказаць каму-небудзь пра сваю вёску, пра ўсё-ўсё, што было з табой, паўспамінаць...

— А я, каб мела крылы, паляцела б далёка-далёка і ніколі не вярнулася б назад. Як птушка.

— Птушкі вяртаюцца, — напамніў я.

За жытнёвым полем, на пагорку, распластаўшы крылы, стаяў вятрак. Ён быў тут адзінока, як вартавы ўночы. У ім ужо даўно ніхто не малоў, і крылы яго, некалі абцягнутыя парусінай і дранкай, аблупіліся; ды і сам ён асеў, пакрыўіўся, хоць у цемры ўсё яшчэ здаваўся магутным.

Навокал млына рос быльнёг, высокі, у рост чалавека. І толькі да дзвярэй была пратаптана ў быльнягу сцежка: хлапчукі, як некалі і мы, відаць, прыбегалі сюды гуляць.

— А ці помніш ты, як мы гулялі аднаго разу тут у палачку-стукалачку, і ты недзе так схаваўся, што я не магла цябе знайсці і заплакала, бо ўсе пабеглі дамоў?

— Я тады схаваўся ў грохаце, ну ведаеш, гэтай прыладзе, што прасявала крупы.

— Ой, а я і не здагадалася.

Галя была так шчыра здзіўлена, што здавалася, быццам я толькі што вылез з таго грохата і сказаў ёй, дзе я хаваўся.

— А помніш, калі ў цябе ўзарваўся самапал і ты парніўся? Гэта ж я тады пабегла ў вёску і сказала тваім бацькам.

— Навошта ты бегла? — абурыўся я, раптам яскрава ўявіўшы той хмарны дзень і панылую цішыню млына, у якой грывнуў стрэл, што пакалечыў мне руку. — Знаеш, як мне папала?..

— Я так спалохалася, што не памятала нават, як дабегла да вашай каты.

— Ты заўсёды ўсяго баялася. Жаб, мышэй, нават вожыкаў баялася. Помніш, як мы прынеслі ў падале маленькіх вожыкаў, а ты ад страху пачала плакаць?

— Я не ад страху. Мне было шкада іх.

— Хочаш, зойдзем у млын?

— Ой, што ты! Страшна.

— Ну і баязліўка...

Мабыць, успаміны зрабілі мяне гарэзным. Я пабег па сцежцы між высокага быльнягу да млына. Па рыпучых сходках забраўся ў млын і радасна гукнуў:

— Га-а-а-ля!

Водгулле пракацілася па ўсіх трох паверхх млына і вярнулася да мяне: ля-ля-ля. А разам з ім нібы вярнулася і маленства. Я адчуваў сябе дураслівым хлапчуком. Хацелася ўзбрацца на самы верх, дзе шмат драўляных і чыгунных валоў, шасцяронак, бэлек і крокваў.

— Хадзі сюды, баязліўка, — крыкнуў я Галі.

Яна нясмела пайшла па сцежцы. Я падаў ёй руку, памог падняцца ў млын.

— Як тут жудасна, — сказала яна. — Нешта рыпць, здаецца, нехта стогне і плача.

— Палезлі наверх. Помніш, як бывала.

Я схопіў яе за руку і пацягнуў па вузкіх стромкіх сходках уверх, туды, дзе ледзь шарэў кавалачак неба праз дзірку ў даху. Пад нашымі нагамі рыпелі, хісталіся сходкі, недзе ўгары звінеў металічны трос, а за абшыўкай млына ціха гуў вецер. Нарэшце, задыханая, але шчаслівая, мы спыніліся на апошняй пляцоўцы млына. У глухаватай цемры чарнела вялізнае кола — махавік, а пад ім другое, меншае. Я пералез цераз драўляны вал, падышоў да акенца. Далёка ўнізе ляжала поле, ледзь асветленае месяцам, за ім рэчка. Яна, як вужака, звівалася ўзлескам, то хавалася сярод вербалоў, то пабліскавала нявернымі мігатлівымі пералівамі пад месяцам, калі выбягала на прастор поплава. А далей быў лес, чорны і таямнічы. Я ўспомніў, як у дзяцінстве забраўся пад дах млына і ўпершыню ўбачыў сваю вёску і яе ваколіцы зверху; яны ўразлілі мяне сваёй прыгажосцю і веліччу. Цяпер уся прыгажосць наваколле гублялася ў змроках, але я адчуваў яе, бачыў, як і тады, гадоў пятнаццаць назад.

Нячутна падышла Галя.

— Адсюль трэба днём глядзець, — сказала яна.

— А з акна нашага пакоя ў інтэрнаце відаць глухая сцяна элеватара ды яшчэ лазня. Устанеш раніцай — людзі ўжо стаяць пад дзвярыма лазні з венікамі. Спаць кладзешся, калі заўзятыя парыльшчыкі выходзяць з лазні.

Нечакана наляцеў вецер, і млын скалануўся, тужліва закратаў, зарыпеў, застагнаў, як чалавек. Галя спалохана ўхапілася за мяне. Я чуў, што яна дрыжыць ад страху, і таму паклаў руку ёй на плечы і ледзь прыхінуў да сябе.

— Помніш... — прашаптала яна.

— Помню, — адказаў я, нават не даслухаўшы, што яна хацела ўспомніць. — Я ўсё, Галя, помню і ўсё ўспамінаю адзін. А хочацца, каб гэтымі ўспамінамі можна было падыліцца з кім.

І я замоўк, неяк раптам падумаўшы: «Які ж я дзівак. Галя хоча ўцячы адсюль. Дык уцячом разам, каб потым разам сумаваць па сваіх мясцінах, разам успамінаць іх у сумныя гарадскія вечары».

— Галя?

— Ну, што? — ціха спытала яна, як бы здагадваючыся аб маіх думках.

— Хадзем да таго дуба. А то позна ўжо, а мне трэба заўтра ехаць.

— Хадзем, — адгукнулася яна, як рэха.

Мне здалася, ды, мусіць, так яно і было, што Галя пакрыўдзілася, быццам я ашукаў яе. А я, спускаючыся па сходках, думаў, што ўсё гэта мары, што нікуды мы разам не паедзем, бо я яшчэ студэнт, жыву на стыпендыю ды матчыны пасылкі ў вузкім пакоі на чатыры ложка, з акном на сцяну элеватара. І яшчэ доўга-доўга мне давядзецца ўспамінаць сваё дзяцінства аднаму.

Маладзік ужо вісеў нізка над чорнай лініяй далягляду і быў такі чырвоны, нібы саромеўся маіх думак, нібы хацеў як найхутчэй схаватца.

«А мы ж во, сыночак, у самую разруху, галякі галякамі пажаніліся, а не тужылі — жылі, і не блага. І цябе маленькага, па кустах ад немцаў хаваючы, гадала», — успомніў я матчыны словы і зірнуў на Галю. Яна ішла прыгорбленая і як бы чужая, далёкая мне.

Я дагнаў яе, прыладзіўся ісці ў нагу.

— А помніш?.. — спытаў я, але Галя не адгукнулася на мае словы.

Вось так не адгукаліся на маё жаданне паўспамінаць хлопцы з нашага інтэрнацкага пакоя. Але ж яны не ведалі маёй вёскі, яе людзей. А Галя...

Ах, Галя, Галя, як усё складана на свеце! А можа мы самі сабе ўскладняем жыццё. Заробак. Кватэра. Ванная. І вунь як далёка засталася пачуццё...

Наперадзе паказаўся дуб. Ён адзінока стаяў у полі, шырока раскінуўшы голле. Я першы падышоў да яго, пакратаў рукою аброшаную, халаднаватую кару.

Аднекуль, мусіць, з самай вершаліны, сарваўся жолуд. Ён доўга ляцеў, шорхаючы аб лісце, потым стукнуўся аб зямлю ля маіх ног. Я прыгнуўся, пашукаў рукою ў траве і знайшоў яго. Жолуд быў гладкі, як адпаліраваны вадой каменьчык, але чамусьці цёплы. Я працягнуў яго Галі. Мне хацелася запытаць у яе, ці помніць яна, як мы аднаго разу сабіралі жалуды і смажылі іх на кастры, а пасля таўклі і пілі бурую, бурую каву. Але я не стаў пытаць. І ўжо не ведаў, чаго я ішоў сюды, за край свету, да дуба.

Было маркотна і нудна стаяць, слухаць, як падаюць жалуды, як прабягае па голлі вецер.

«Бывай, дуб, — у думках сказаў я. — Бывай і даруй, што я некалі падпаліў цябе. Мне трэба ехаць у горад. Але там я буду ўспамінаць цябе і Галю буду ўспамінаць, і гэты балючы, салодкі міг расставання».

Мы вярталіся дамоў яшчэ больш маўклівыя, як напачатку сустрэчы. Дайшлі да веснічак Галінай хаты і абое спыніліся. Я ўзяў Галю за рукі, і яна не адняла іх. Я нешта павінен быў сказаць, але не ведаў — што, і таму сказаў штосьці не абавязковае:

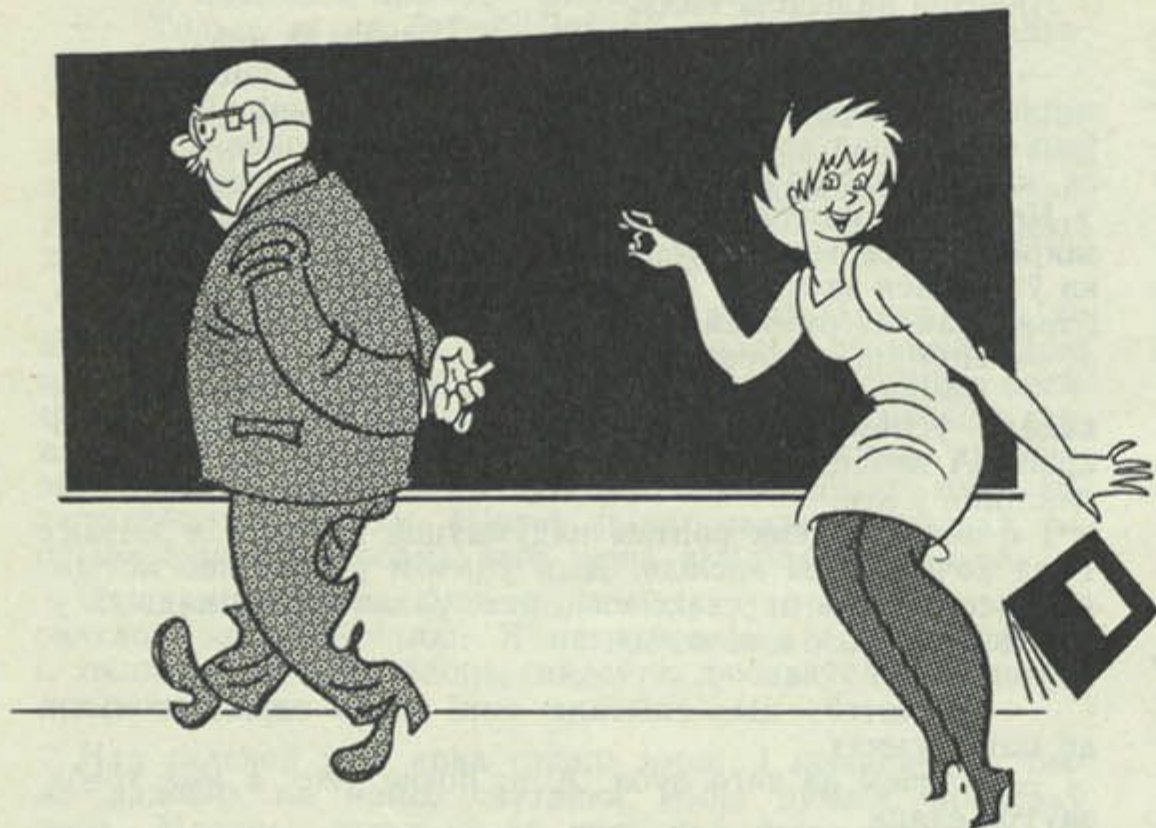
— У цябе такія халодныя рукі...

— Горш, калі сэрца бывае халоднае, — адказала Галя і вызваліла свае рукі з маіх.

Цяпер я часта пытаюся ў Галі, ці мяне яна мела на ўвазе, гаворачы пра халоднае сэрца.

— Не, не цябе, — адказвае Галя.

І мы зноў і зноў успамінаем той міг расставання, які потым звёў нас, і, мусіць, на ўсё жыццё.

НАША Явонка ходзіць у сёмы клас. Вы не вучыце мяне, як выхоўваць дзяцей! Што датычыць маёй дачкі, то ў яе, як кажуць, усё ў парадку. Аднак павінен прызнацца, што часам не спраўляюся з абавязкамі бацькі, і таму мне сапраўды пашанцавала, што мая жонка крыху цяміць у выхаванні.

— Дзяцей трэба разумець! — заўсёды паўтарае яна.

І што толькі Явонка ні зробіць, жонка заўсёды змога абгрунтаваць, растлумачыць і апраўдаць, а калі дзіця дзе-небудзь нашкодзіць, то вінаваты ў гэтым іншыя.

— Галоўнае, каб чалавек не быў дробязны і не хваляваўся, — тысячу разоў павучала мяне жонка, і я прытрымліваюся гэтага правіла.

Не буду галаслоўны: Явонка не любіць, калі мы ўступаем з ёю ў размову. Дакладней кажучы, дзяўчынка проста не ведае, аб чым яна можа гутарыць з намі. Уявіце сабе: цяпер яна ў сёмым класе гімназіі. Калі мы хадзілі ў школу, усё было інакш. Прачытаўшы падручнік па псіхалогіі, мая жонка зрабіла вывад, што ў нас не можа быць нічога агульнага з дачкой. Асабліва вузкі, сцвярджае жонка, мой погляд на Явонку. Такую істоту з высокім палётам думкі я не ў стане зразумець.

Вось такія справы ў нас дома. Жыццё ідзе ціха, спакойна, жывем мы, як кажуць, у поўнай гармоніі.

А вось у школе не ўсё бывае гладка. Настаўнікі Явонкі — гэта мяне ніколі не хвалюе, я проста раскажваю вам — ужо даўно проста ненавідзяць дзяўчынку. Ды і другія людзі ад яе не ў захопленні. Праўда, я дакладна не ведаю, што робіць

ца ў школе — навошта быць педантам і распытваць пра ўсялякія дробязі. Але час ад часу і да мяне даходзяць чуткі з школьнага жыцця. Заўсёды выяўляецца адно і тое: настаўнікі не разумеюць дзяцей, вось і ўсё.

Адзін толькі прыклад: некалькі дзён назад Явонка стрэлынула фасолінай у свайго настаўніка. Пачуўшы такое, я нават узрадаваўся.

— Ну, — сказаў тады я сабе, — дзякуй богу, што дзіця, нарэшце, ажывае і паводзіць сябе не так сур'ёзна, як дома.

Але там, у школе, зрабілі з гэтага справу дзяржаўнай важнасці.

— Яна страляла ў настаўніка! — крычалі яны. Паднялі такі вэрхал, нібы дзяўчынка каменем трапіла яму ў галаву. Толькі да гэтага было яшчэ далёка. Явонка двума пальчыкамі сціснула фасоліну і прыцэлілася ў руку выкладчыка, калі той, залажыўшы яе за спіну, узад і ўперад хадзіў па класе. Зусім, як у гульні з каменьчыкамі. Тое, што дзіця цэлілася ў руку, — бяспрэчны факт. Шкада толькі, што трапіла ў вока. Добра яшчэ, што не ў самае яблычка. Але ж што было далей! Хоць Явонка сама сцвярджае, што хацела патрэніравацца ў стральбе, у школе наладзілі цэлы судовы працэс. Апраўдаць дачку нам давялося з вялікімі цяжкасцямі.

На шчасце, гісторыя з фасолінай не адбілася на вучобе Явонкі. У канцы чвэрці дачка не мела ніводнай дрэннай адзнакі, і калі яна прынесла свой дзённік дадому, жонка зноў пачала папракаць мяне: маўляў, я ныцік і толькі шукаю прычэпкі, каб пабурчэць. Але ж я лішняга не кажу і толькі думаю пра свае непасрэдныя бацькоўскія абавязкі.

Явонка ўжо дзяўчынка-падлетак і ўжо думае пра касметыку і падобныя іншыя рэчы. У адзін цудоўны дзень бровы яе раптоўна павузелі, кожны дзень нейкія пасяджэнні, урокі спеваў і чаго яшчэ толькі не бывае. Але вось яна прынесла свой дзённік з добрымі адзнакамі, і я вымушан быў прызнаць, што чапляўся да дзяўчынкі дарма.

Аднойчы я сядзеў дома і не ведаў, чым заняцца. Раптам мой позірк упаў на Явончын партфель, які ляжаў на сталі. Нейкая сіла прымушала заглянуць у яго. Я адкрыў партфель. Як вы думаеце, што я там знайшоў? Я не хвалюся, я толькі гавару: у партфелі ляжалі два дзённікі, абодва на Явончына імя. Першы, што я падпісваў, быў без школьнай пячаткі, а другі, які я ні разу ў вочы не бачыў, — з пячаткай. У другім добрымі адзнакамі нават не пахла.

Мне яшчэ пашанцавала, што ў хаце не было ні жонкі, ні дачкі, бо не ведаю, што б тады магло здарыцца. Што б вы зрабілі на маім месцы? Я ж схпіў два дзённікі і памчаў у школу. На паўдарозе я падумаў, што зноў абвінавачваю сваё роднае дзіця, ды яшчэ не пагаварыўшы з Явонкай і не пачуўшы яе апраўдання. І я павярнуў назад.

Тым часам вярнулася мая жонка. Працягнуў ёй дзённікі і знясілены апусціўся на крэсла.

Жонка ўзяла іх, прагледзела адзнакі, асабліва грунтоўна вывучала яна падроблены подпіс. Затым падняла на мяне вочы — і што, вы думаеце, яна прамовіла?

— Маё беднае разумнае дзіця!

Я збянтэжыўся; пабойся бога, жонка! Табе яе яшчэ шкада?

Мае словы ніколі не падзейнічалі на яе.

— Само сабою зразумела, а што ж ты яшчэ думаў? Няўжо не бачыш, — працягвала жонка, — што Явонка зрабіла гэта толькі з вялікай любові да нас? Дзіця не хацела засмучаць цябе, няўжо гэта не міласць з яе боку? Не думай, што лёгка рашыцца на падобны ўчынак! Колькі ёй прыйшлося памучыцца! Яна, мусіць, адчувала сябе як на гарачым вуголлі, пакуль ёй прыйшло ў галаву гэткае выйсце. Ты не заўважаеш сціпласці нашай дачкі. Яна ж магла наставіць у дзённік адных пяцёрак, але Явонку здаволілі і чацвёркі. Дзіця ведае, што выдатных адзнак яна не заслужыла. Паслухай, — кажа далей жонка, — мне падабаецца ў нашай дачкі тое, што яна не бессаромная і не фанабэрыстая, а сціплая натура і мае моцны характар.

— Слухай, жонка, — усклікнуў я, — ці не звар'яцела ты? Выходзіць, я яшчэ павінен дзякаваць ёй?

— Ну, калі б ты меў сэрца, то і падзякаваў бы. Падумаў толькі, Явонка зрабіла гэта не дзеля сябе, а дзеля цябе ж. Яна і так ведала свае адзнакі, і выдумка з дзённікамі ёй не патрэбна была. Уяві сабе, калі б яна ўсхвалявалася і стрэлынула ў настаўніка, хіба гэта больш прыемна? І наогул, навошта лазіць у чужы партфель і раскрываць Явончыны таямніцы? Хіба можа стары чалавек, як ты, зразумець дзяўчынку? Што падумае пра цябе дзіця, калі яно даведаецца, што здарылася? Як ты можаш, займаючыся такімі бруднымі справамі, спадзявацца на павагу дачкі? Самае лепшае — трымай язык за зубамі, а я пастараюся як-небудзь уладкаваць справу.

Што мне заставалася рабіць? Я хуценька сабраўся і пайшоў у горад, спадзеючыся крыху супакойцца сярод людзей і ап-

Жан КАНФІНО (Югаславія)

Мал. А. Чуркіна

**Мая бедная
разумная дзяўчынка**

ВЯЛІКАЕ ЗА МАЛЫМ

У народзе гавораць: у моцных бацькоў і дзеці нараджаюцца здаровыя. Але не заўсёды справа толькі ў добрай спадчыннасці. Тое, якім народзіцца дзіця, залежыць ад вельмі многіх прычын: і ад здароўя бацькоў, перш за ўсё маці, і ад умоў яе жыцця, асабліва ў час выношвання дзіцяці. Ад пачатку цяжарнасці да нараджэння дзіцяці праходзіць каля 280 дзён — немалы тэрмін! Асновы здароўя малага закладваюцца якраз у гэты час. Вось чаму такое важнае значэнне маюць усебаковыя, чутлыя і разумныя клопаты пра будучую маці. Пачынацца яны павінны задоўга да паяўлення дзіцяці на свет.

Будучая маці абавязана рэгулярна бываць у жаночай кансультацыі і строга выконваць указанні ўрача. Проста і мудра! Але, на жаль, не ўсе навучыліся разумець, што ўсякае захворванне, усякае парушэнне гігіенічнага рэжыму, непаўнацэннае і бязладнае харчаванне, цяжкая фізічная работа ў апошнія месяцы перад родамі могуць шкодна ўплываць на развіццё плода.

Урачы жаночай кансультацыі прыкмячаюць у сваіх пацыентах нават самае нязначнае адхіленне ад нормы і тут жа прымаюць меры; калі ёсць небяспека, што роды будуць цяжкія, то жанчыну раней тэрміну змяшчаюць у радзільны дом, пад кваліфікаваны акушэрскі нагляд. У сельскай мясцовасці, там, дзе няма паблізу радзільнага дома, за цяжарнай сочыць акушэрка.

Але вось настала доўгачаканая гадзіна. Роды прайшлі добра. Малое напоўніла пакой першым пераможным крыкам.

Жыве на свеце яшчэ адзін чалавек!

Якая бездапаможная і нявопытная бывае маладая жанчына, усё ёй здаецца складаным і небяспечным, усё для яе новае! Шкада, што нашых дзяўчынак не вучаць у школах, як даглядаць маленькіх дзяцей. Я веру, гэта прыйдзе! Але ў нас тысячы і тысячы жаночых кансультацый з вопытным і чутым персаналам. Карыстайся, маладая маці, прыслухоўвайся да добрых парад, набірайся вопыту. А галоўнае — запомні: у выхаванні нованароджанага няма галоўнага і другараднага, вялікага і малага, нічым нельга пагарджаць, бо потым будзе позна выпраўляць!

Галоўны дэвіз зараз: скрупулёзнасць, увага да дробязей, да рэкамендацый навукі і практыкі. Асабліва, калі гутарка ідзе пра кармленне. Зразумела, што лепшая ежа для нованароджанага — грудное матчына малако, яно па сваіх якасцях цалкам адпавядае патрэбам дзіцяці, яго ўзросту, здольнасці слабага арганізма ператравіць і засвоіць першую створаную прыродай ежу. Апрача бялкоў, тлушчаў, цукру, солей, вады, мацярынскае малако змяшчае вітаміны (калі, вядома, маці атрымлівае іх з ежай у дастатковай колькасці) і, апрача таго, асобныя ахоўныя рэчывы, якія засцерагаюць дзіця ад розных хвароб. Улічыце яшчэ, што дзіця атрымлівае малако цёплае і зусім чыстае (калі маці выконвае правілы гігіены), і вы ацэніце мудрасць прыроды, якая прыдумала гэты цудоўны прадукт. Але трэба яшчэ яго правільна данесці да маленькага спажывца: ён жа нічога не запіша ў кнігу скаргаў!

Карміць дзіця будзе зручней, калі вы сядзеце на невысокае крэсла (а не на табурэт), каб можна было абaperціся спіною, пад ногі пастаўце зэдлічак, каб менш стамляцца. Калі ўсё гатова, трэба зрабіць абавязковы рытуал: старанна памыць рукі цёплай вадой з мылам і шчоткай і ўжо чыстымі рукамі абмыць грудзі — сасок і цёмны кружок вакол яго — ватай, змочанай у кіпячонай вадзе.

Пры кармленні нованароджанага ёсць яшчэ адна абавязковая ўмова — час. Дакладна з інтэрваламі ў 3—3½ гадзіны паўтараюцца сеансы яды. І толькі ўначы перапынак большы — 6 гадзін.

Дзеці вельмі хутка прывыкаюць да дакладнага рэжыму і самі прачынаюцца, калі трэба. Але іншы раз сон вельмі ўжо салодкі, час есці, а малое ўсё яшчэ спіць. Пачакайце хвілін 20 і будзіце: не трэба разбураць каштоўную прывычку.

Калі малака ў маці дастаткова, а само дзіця здаровае і добра ссе, яно насычаецца хвілін праз 10—15. Трымаць яго ля грудзей больш 20 мінут не трэба.

Малому дзіцяці надзвычай патрэбны вітаміны, а іх у мацярынскім малаце не заўсёды хапае. Ужо на другі-трэці месяц жыцця можна даваць дзіцяці 2—3 разы на дзень ягадныя, фруктовыя або гароднінныя сокі. Спачатку па 5 кропель, а потым паступова да 30 і нават 50 грамаў на суткі, калі толькі гэта не выклікае расстройства стрававання. З такога ж узросту карысна 1—2 разы на дзень перад кармленнем даваць рыбін тлушч, калі малое добра пераносіць яго. Па назначэнню ўрача дзіця павінна атрымліваць у пэўнай дозе вітамін Д — усё гэта ўмацоўвае арганізм, прадукціле рахіт. Карысныя таксама пюрэ з гародніны, жаўток яйка (з чатырохп'яці месяцаў), гемагенізаванае пюрэ з печані (з шасці месяцаў), мясное пюрэ (з васьмі месяцаў).

Карміць грудзмі мэтазгодна да года, калі маці добра сябе адчувае і ў яе хапае малака хоць бы на два кармленні ў суткі. Не страшна адлучыць дзіця і ў дзевяць месяцаў, але паступова і ні ў якім разе не ў гарачыя месяцы і не перад тым, як аддаць дзіця ў яслі. У любым выпадку трэба параіцца з урачом.

Карыстацца падсушанымі пялёнкамі недапушчальна. Купаць дзіця трэба штодзень, першыя 3 месяцы ў гатаванай вадзе; 2—3 разы на тыдзень галоўку і ўсё цела мыць з мылам, а потым добра абліваць чыстай вадой. Абсушыўшы дзіця прасціной, трэба шыйку, пад пахамі і ў пахах прыпудрыць талькам або спецыяльнай пудрай, каб не было раздражнення скуры. Не менш важны штодзённы туалет — мыць твар і шыю, прамываць вочы гатаванай вадой; вушы і нос прачышчаць ватнымі кноцікамі з пракіпячоным алеем. Некалькі разоў на дзень трэба праціраць ручкі мокрым ручніком. Прагулкі павінны быць рэгулярныя. Карысна, калі дзіця бавіць увесь вольны ад кармлення і сну час на адкрытым паветры.

Здаецца, дробязі: кропелькі рыбінага тлушчу, фруктовыя сокі, кноцікі ў нос... Але ж ад усяго гэтага залежыць, хто іменна ўвойдзе праз дзесяцігоддзе ў вялікае, складанае жыццё: усебакова развіты, моцны целам і духам тварэц, стваральнік ці ўбогі хлюпik, заняты сваімі хваробамі. Значыць, важна ўсё — і вільготная ануца, каб падмесці пакой, і адчыненая фортачка, і сон на свежым паветры, і рухавыя гульні. Усё, што ўмацоўвае арганізм і накоплівае сілы для будучага жыцця, для работы, для творчасці.

Г. СПЯРАНСКІ,
Герой Сацыялістычнай
Працы, член-карэспандэнт
Акадэміі навук СССР.

(З часопіса «Семья и школа»).

рытомнец. Шпарка крочачы па вуліцы, я прыпыняўся ля вітрыны, каб паглядзець на рэчы, якія б ніколі не купляў. У той час я наогул не разумеў, што адбывалася вакол мяне.

Раптам заўважаю, што стаю перад вітрынай кніжнага магазіна. Перада мною ляжала кніга з даволі дзіўнай назвай: «Выхаванне бацькоў». Працёр вочы, каб упэўніцца, што бачу на яе. «Ну, сказаў я сам сабе, гэта ж як па заказу тое, што патрэбна табе і тваёй жонцы... Чалавецтва спакон веку дбае пра дзяцей і вынаходзіць усялякія метады выхавання, пачынаючы

ад папругі і канчаючы падручнікам па псіхалогіі, якім карыстаецца мая жонка, цяпер жа гэта ўсё аказваецца няправільным. Мо і на самай справе патрэбна пачынаць з выхавання бацькоў? Маё беднае разумнае дзіця! Я ўжо бачу, што мне трэба прасіць у Явонкі прабачэння. Ці ўдасца толькі маёй жонцы ўладкаваць справу з дзённікамі?»

Перш чым павярнуць дахаты, я зайшоў у магазін і купіў кнігу «Выхаванне бацькоў».

Пераклаў Анато́ль КЛІМЧЫК

ПАРТЫЗАНКА КАЦЯ

У невялікай вёсачцы Зарака, што схавалася сярод лясоў, жыла сям'я Осіпавых. Маці Еўдакія Максімаўна, яе сын Васіль і дачка Каця працавалі ў калгасе. Старэйшы сын Аляксандр служыў у Чырвонай Арміі.

Жылі заможна, бо калгас быў багаты, людзі працавалі з ахвотай, марылі аб яшчэ лепшым жыцці. Але на Савецкую Радзіму напаў вораг.

Неўзабаве фашысты акупіравалі Беларусь. Гітлераўскія вандальныя на сваіх штыках прынеслі гора і смерць, разбурэнні і заняволенне.

На барацьбу з ворагам узняўся народ. Васіль і Каця сталі збіраць зброю. Ужо мелі 16 вінтовак, адзін ручны кулямёт, тры пісталеты і некалькі скрынак патронаў.

Іх старэйшы брат, паранены і ледзь жывы, трапіў у палон да немцаў. Аднак вырваўся з фашысцкага пекла. Хаваючыся, дабраўся да родных месц. Тут, у гэтым краі лясоў, знайшлі прытулак многія, хто трапіў у акружэнне або ўцёк з палону. З іх і з мясцовых жыхароў Аляксандр арганізаваў атрад народных мсціў-

цаў. Знайшлася справа і Кацярыне. Яна стала разведчыцай, шмат каштоўных даных сабрала, рызыкуючы жыццём.

У пачатку мая 1942 года партызаны атрада Аляксандра Осіпава напалі на Дабееўскую валасную ўправу, дзе бургамістрам быў здраднік Мільячэнка. У няроўным баі Аляксандр загінуў.

Азвэрэлыя немцы прыехалі ў вёску і расстралялі малодшага брата — Васіля. Цудам удалося выратавацца толькі Кацярыне і маці. Яны знайшлі прытулак у партызанскім атрадзе брыгады імя Кароткіна. Каця зноў прабіралася ў варожыя гарнізоны Шуміліна і Обалі, памагала народным мсціўцам знаходзіць і знішчаць здраднікаў Радзімы. Не раз хадзіла і ў дыверсійныя рэйсы. Ляцелі тады пад адхон варожыя паязды і машыны, гарэлі склады.

Пра смеласць і адвагу разведчыцы сведчаць медалі, якімі ўзнагародзіла яе Радзіма.

Зараз Кацярына Сямёнаўна Кавалёва (яе дзявочае прозвішча Осіпава) працуе начальнікам агенцтва «Саюздрук». За высокія паказчыкі ў распаўсюджванні друку Кацярыне Сямёнаўне прысвоена званне ўдарніка камуністычнай працы. Некалькі разоў яе выбіралі дэпутатам Шумілінскага гарпасялковага Савета.

Алег КОГАЛЬ.

Віцебская вобласць.

Кацярына Сямёнаўна Кавалёва.
Фота аўтара.

ВАСІЛЬКІ НА ШЧАСЦЕ

На сцяне дзяўчына выводзіць васількі. Васількі — на шчасце наваседам, якія пераступаць парог гэтай кватэры. Дзяўчына малюе прыгожа, з натхненнем. Першы, другі, трэці, чацвёрты паверхі...

Яшчэ падлеткам прыйшла Марыя Ганчарык на будаўнічую пляцоўку прама з Маладзечанскага прафесіянальна-тэхнічнага вучылішча. Багаж тэарэтычных ведаў прынесла дзяўчына з сабой неблагі, але

практыкі не хапала. Толькі гэта не бяда. Галоўнае, каб побач былі добрыя людзі, у якіх можна навучыцца. І такім добрым чалавекам для яе стаў брыгадзір Аляксей Міхайлавіч Гайчук. Сам патомны будаўнік, вопытны і добразычлівы чалавек, ён з бацькоўскай цеплынёй і ўвагай апекаваў падлетка, памагаў парадамі, настаўляў у складаных жыццёвых абставінах. І Марыя Ганчарык неўзабаве дасканала авалодала прафесіяй маляра і тынкоўшчыка, стала перадавым будаўніком. Урад высока ацаніў яе працу: Марыя ўзнагароджана ў мінулым годзе ордэнам «Знак Пашаны».

Сярэдняя школа ў гарадскім пасёлку Радашковічы... Утульныя і светлыя класы. З густым пафарбаваным сценамі. Гэта рукі камсамолкі Марыі Ганчарык распісвалі сцены, столь, надавалі ім прыгожы выгляд, утульнасць і святло. Марыю можна па праву назваць мастаком-будаўніком, ад яе залежыць выгляд будынка.

...А закончыцца працоўны дзень — і дзяўчына бяжыць у клуб. Там яна і спявае, і няўрымсліва танцорка, нясе людзям радасць і хваляванне маладой душы...

Ул. МАНГІНОВІЧ

г. Маладзечна.

НОВЫЯ КНІГІ

Аляксандр Дракахруст. Бухта Смятенья. Вершы прысвечаны воінам Савецкай Арміі. Аўтар добра ведае псіхалогію савецкага салдата — працаўніка і патрыёта, які па першаму закліку гатовы выступіць на абарону сваёй сацыялістычнай Айчыны.

Аркадзь Марціновіч. Прасека. Кнігу складаюць новыя апавяданні — пераважна пра тых, чыё юнацтва прайшло ў цяжкіх выпрабаваннях Вялікай Айчыннай вайны. У многіх апавяданнях аўтар вяртаецца да суровых ваенных часоў. Аднак большасць твораў прысвечана сённяшняму дню нашага сучасніка, яго працы, быту, яго нахання і нянавісці.

Сцяпан Аляксандравіч. Далёкія зарніцы. Чатыры савецкія салдаты прабіраюцца на Палессе, туды, дзе ўзняліся на барацьбу народныя мсціўцы. За плячыма ў іх суровыя і нялёгкія выпрабаванні, голад і здзек у лагерах ваеннапалонных. Прага да жыцця і барацьбы, шчырая дружба дапамаглі ім вырвацца з палону на волю. Пачаліся цяжкія начныя пераходы, поўныя небяспекі і трывог...

Сяргей Дзяргай. Выбранае. У кнігу ўвайшлі лепшыя вершы паэта. Яны даюць даволі роўнае ўяўленне аб творчасці гэтага цікавага, арыгінальнага мастака слова, дазваляюць прасачыць яго творчы шлях, яго пошукі — тэматычныя і жанравыя.

Уладзімір Дубоўка. Жоўтая акацыя. У апавесці апавядаецца пра шуманні і знаходкі юных натуралістаў, пра іх вялікую павагу да роднай прыроды, іх імкненні зрабіць яе яшчэ прыгажэйшай. Паставіць на службу чалавеку. У кнізе сабраны багаты пазнавальны матэрыял.

Беларусь спартыўная. Альбом-сувенір у каляровых і тонавых фотаздымках паказвае развіццё фізічнай культуры і спорту ў Беларусі, дасягненні выдатных спартсменаў рэспублікі, работу трэнераў. Дынаміка і пластыка рухаў, майстэрства нашых спартсменаў на беговых дарожках, у гімнастычных залах і на футбольных палях краіны і свету раскрываюцца ў фотаздымках, змешчаных у альбоме.

ДЗЯКУЙ ЗА ЁСМЕШКУ

Упершыню я ішла ў магазін не як пакупнік, а па заданню рэдакцыі. Ішла і думала: што раскажу чытачам пра таго, хто стаіць за прылаўкам? Што ведаю я пра яго? Мы ж так рэдка звяртаем увагу на чалавека, які нас абслугоўвае. Якое ўражанне ён робіць на нас? Які след пакідае ў памяці?..

«Шчасце» — адзін з любімых магазінаў мінчан. Ён шчодрый не толькі да маладажонаў. Рэклама, усмешка і, самае галоўнае, шырокі асартымент тавараў працуюць на добры настрой наведвальнікаў. За прылаўкамі і ў салоне вас чакаюць маладыя дзяўчаты, акуратныя, па-дзелявому сучасныя. Яны ветліва абслужаць, і ні ў якой сітуацыі вы не пачуеце: «Вас шмат, а я адна».

У магазіне мітусня і беганіна. У перадсвяточныя дні гандаль ідзе асабліва ажыўлена, і прадаўцы працуюць з вялікай нагруккай.

Мяне зацікавіла худзенькая дзяўчына з аддзела падарункаў. Твар яе асвятляла ласкавая усмешка, і працавала яна неяк ужо вельмі лёгка — ніводнага лішняга руху. Нават у афармленні рабочага месца праяўлялася індывідуальнасць прадаўшчыцы. Адчувалася, што ёй далёка не ўсё роўна, дзе яна працуе. У яе аддзеле панавала хатняя атмасфера. Так добрая гаспадыня сустракае жаданых гасцей. Радасна, клапатліва памагала яна пакупнікам.

Я бліжэй пазнаёмілася з ёй. Мне хацелася даведацца, чаму яна выбрала для сябе гэтую работу. У адказе Олі Бурэйка адчуваўся гонар за сваю прафесію, вельмі сур'ёзныя адносіны да яе, пастаянны роздум і захопленасць.

— Кожная прафесія прыцягвае да сябе не толькі матэрыяльнымі, але і творчымі рысамі. Часта моладзь лічыць, што ў рабоце ў сферы абслугоўвання няма прастору для творчасці, перспектывы росту. І, папрацаваўшы год-другі, яны ідуць на вытворчасць. Я прыйшла ў магазін з завода, працую ўжо трэці год і думаю, што не прафесія ўпрыгожвае чалавека, а чалавек прафесію. Безумоўна,

нярэдка можна сустрэцца з паціўнасцю, чэрствасцю, няўважлівасцю, а часам і грубасцю. Тыя, хто прыходзіць у гандаль з жаданнем стварыць зручную абстаноўку для ўласнай бяздзейнасці, доўга не затрымліваюцца. Гэта раўнадушныя людзі. Я, напрыклад, шчаслівая, калі бачу, як расцвітае ўсмешкай дзяўчына, надзеўшы новую кофтак, як блішчаць шчасцем вочы хлопца, што сціскае ў руках даўно аблюбаваную рэч, як разгладжваюцца маршчынкі ў жанчын, якія прымяраюць яркую касынку, як радуецца пакупкам і стары і малы. І ў нейкай меры я, прадавец, віноўнік іх радасці...

Я доўга назіраю за Оляй. І прыходжу да вываду, што гэта зусім не проста — прадаваць тавар. Трэба ўмець зацікавіць пакупніка, адгаварыць яго ад непатрэбных пакупак і рабіць гэта ўмела. Гэта своеасаблівы спляў працы і майстэрства.

...Пакупнікі падыходзяць і адыходзяць; для кожнага Оля знаходзіць патрэбнае слова і добрую ўсмешку. І я падумала: колькі разоў наша раздражненне, выкліканае стомай, стрымлівае заўсёды ветлівая Оля. А пасля цяжкага дня, яе, як і іншых, чакае дом з яго бясконцымі клопатамі, маленькі сыноч са сваімі вечнымі «чаму» і муж-студэнт, якому трэба стварыць умовы для заняткаў. Мне хочацца сказаць усім: «Будзьце ветлівыя, таварышы пакупнікі, будзьце ўдзячныя за ўсмешку і дабро, якое нясуць нам прадаўцы».

І, вядома, у Олі шмат захопленняў. Яна любіць кнігі і балет, музыку і кіно. Марыць пра інстытут. Яе прафесія патрабуе ведання новых тавараў, пастаяннага вывучэння попыту пакупнікоў. І хоць сёлета яе напаткала няўдача: не прайшла на конкурс у інстытут народнай гаспадаркі, хочацца верыць, што яна даб'ецца свайго. Такія, як Оля, патрэбны ў гандлі. Яны ўносяць у сваю добрую і патрэбную прафесію парыў маладосці, захопленасць, любоў і веды.

С. РЫБАВА

ЧАЛАВЕК, ЯКОГА ПАВАЖАЮЦЬ

Работа ў Ірыны Пятроўны Кішко не з лёгкіх: кантралёр на складзе металу. На складзе парадак, для кожнага гатунку свой стэлаж, сваё пэўнае месца. У народзе кажуць: што на

месцы ляжыць, тое само ў рукі бяжыць. Цяпер не бывае выпадкаў, каб у цэх адправілі не той метал. Значыць, няма і браку.

Два скліканні запар Ірына

Старыя камуністкі, яны ў першыя гады Савецкай улады працавалі сярод жанчын.

У першым радзе (злева направа): Ц. З. Кобленц, К. М. Асаёнак, Э. Р. Тасьман, В. Ш. Белькінд, Г. І. Агол, С. Л. Плоткіна, Б. Р. Раманоўская, Х. Т. Іосфіна. Другі рад: Л. Р. Растоўская, Л. І. Шэндэрава, О. Ф. Суханова, С. Я. Каган, О. Д. Табачнікава. Трэці рад: В. В. Паўлава, Е. Н. Машкова, С. А. Лучанская, З. І. Жалонкіна, М. С. Яцко.

Фота В. Бярэзіна і І. Паўлава.

Пятроўна была членам заводскага камітэта прафсаюза, дзе ўзначальвала камісію па рабоце з дзецьмі і падлеткамі. Нядаўна камуністы АТК знешняй прыёмкі аказалі ёй высокі давер, другі раз выбраўшы партгрупоргам. Ды і не дзіўна. Працавала яна добра, з агеңчыкам, за кароткі час здолела дабіцца, што ўсе камуністы пачалі прымаць актыўны ўдзел у

партыйным і грамадскім жыццям.

Ірына Пятроўна нястомна павышае свае веды і імкнецца, каб гэта рабілі і іншыя. Яна вучыцца ў тэхнікуме, хутка атрымае дыплом таварознаўца.

Ул. ІВАНОВ,
сакратар партыйнага бюро
АТК.

Завод «Гомсельмаш».

ЦІКАВА ВЕДАЦЬ...

ХОЧАШ — НЕ ХОЧАШ...

Будзільнік — недастаткова дзейсны сродак, каб своєчасова разбудзіць упартых санліўцаў. Таму ў ГДР выпусцілі ў продаж больш эфектнае прыстасаванне — канапу-катапульту. У патрэбны час такая канапа-будзільнік без цырымоній скідае санліўца на падлогу.

МУЗЫЧНЫЯ АКУЛЯРЫ

У Швецыі паявіліся ў продажы музычныя акуляры, названыя «Смерць транзістарным прыёмнікам». У іх аправу ўстаўлен мініяцюрны радыёпрыёмнік.

Канструктары такога вынаходства мяркуюць, што навінка выцесніць транзістарныя прыёмнікі, якія часта атручваюць людзей адпачынак у парку, скверы, на вуліцы і ў памяшканні.

КІНААКТРЫСА АЛА ЛАРЫЁНАВА

— Я карэнная масквічка. У Маскве, у Бауманскім раёне, нарадзілася і вырасла. Скончыла сярэдняю школу, Інстытут кінематаграфіі. Мой бацька — уральскі рабочы, а затым партыйны работнік. У час грамадзянскай вайны ён разам з маёй мамай служыў пад камандаваннем Катоўскага... Што яшчэ сказаць? Я — маці сямейства. Майго мужа многія, мусіць, ведаюць. Гэта кінаакцёр Мікалай Рыбнікаў. У нас дзве дачкі — старэйшая Алена і малодшая Арына.

Цяпер пра планы і мары... Мара адна: сыграць ролю маёй сучасніцы і каб гэтая гераіня была не звычайная, натура глыбокая, моцная. Пакуль што ў мяне такой ролі не было ні разу. Усё больш, па дзіўнаму збегу акалічнасцей, даводзілася іграць жанчын, якія жылі ў даўно мінулыя гады. Якіх толькі старадаўніх сукенак мне не даводзілася надзяваць...

Так гаварыла ў адным з інтэрв'ю заслужаная артыстка РСФСР Ала Дзмітрыеўна Ларыёнава, адна з самых папулярных нашых кінаактрыс. Яна стварыла цэлы рад яркіх, запамінальных вобразаў, якія заслужана прынеслі ёй усенароднае прызнанне і вядомасць.

...Ала Ларыёнава вучылася ў Інстытуце кінематаграфіі ў вядомых майстроў кінамастацтва Сяргея Герасімава і Тамары Макаравай. Здымацца яна пачала яшчэ будучы студэнткай. Яе дэбютам была роля Любавы ў фільме рэжысёра А. Птушко «Садко». Адрозна ж услед за гэтым яна знялася ў ролі камсамолкі Веры Івалгіной у фільме рэжысёра М. Калатозава «Віхры варожыя». Гэтыя дзве ролі сталі дыпломнай работай актрысы ў інстытуце.

У далейшыя гады адзін за другім выходзяць фільмы з яе ўдзелам: «Анна на шыі», «Каманда з нашай вуліцы», «Галоўны праспект», «Дванаццатая ноч», «Лёс барабаншчыка», «Дарога праўды», «Палеская легенда», «Млечны шлях», «Тройчы ўва-скрэшы», «Ведзьма», «Бацькі і дзеці», «Трэцяя маладосць», «Да мяне, Мухтар!», «Сумленне», «Тры сястры», «Дзядзечкаў сон». Асабліва хочацца адзначыць створаны Ларыёнавай у гісторыка-рэвалюцыйным фільме «Два жыцці» рэжысёра Л. Лукава вобраз Ніны Барздуіной. Гэта не галоўны персанаж. Але актрыса ўклала ў яго столькі цяпла, праўды, чалавечнасці, што вобраз атрымаўся дакладны, поўны і надоўга застаўся ў памяці глядачоў.

У новай мастацкай кінакарціне «Дзікі мёд», створанай на кінастудыі «Масфільм» па матывах аднайменнага рамана Леаніда Первамайскага, яна іграе ролю Варвары Княжыч.

— Павінен сказаць, — гаворыць рэжысёр-пастаноўшчык фільма Уладзімір Чабатароў, — што гэтая роля для яе крыху незвычайная і не вяжацца з яе мінулай акцёрскай біяграфіяй. Мы прывыклі бачыць Ларыёнаву красуняй у пышным крыналіне, калі асноўны цяжар часам ляжаў на яе знешніх даных. У нашым фільме яна стварыла псіхалагічна складаны вобраз жанчыны, якая шмат пабачыла, шмат перажыла.

Праз гэты вобраз, вобраз паэтычны, мы хацелі паказаць лёс жанчыны, на якую нароўні з мужчынамі лёг велізарны цяжар у гады вайны.

Руская жанчына зведала і нягоды вайны, і адказнасць за лёс Радзімы, і прынесла ў вайну дабрату жаночай душы. Гэта нацыянальны савецкі характар жанчыны, якая заўсёды выконвала свой абавязак проста, без размоў.

Жанчына ў вайне нясе з сабой мірную тэму, якой па сваёй сутнасці проціпаказана вайна. Апрача таго, прысутнасць жанчыны дала нам магчымасць больш ярка раскрыць характары. Шмат лёсаў праходзіць перад намі, і кожны раскрываецца па-свойму.

Сочачы за гісторыяй жыцця Варвары Княжыч, мы разам з тым даследуем справу нашай перамогі над ворагам не толькі праз ратныя справы і подзвігі, але і праз самыя тонкія ніці адносінаў людзей паміж сабой.

— Я вельмі люблю ролю Варвары, — працягвае размову Ала Ларыёнава. — Я зжылася з ёй, аддаўшы ёй кавалачак жыцця, і мне цяжка расставацца з ёй.

Ала Ларыёнава ў ролі Варвары Княжыч у фільме «Дзікі мёд».

Галіна Азгур.

ВЫСОКАЕ МАСТАЦТВА

На ўсё жыццё запамінаецца карціна лясной адзіноты — «Паруб», хоць бачыць яе давалося нам у раннім дзяцінстве.

Паміраючыя пні акружаюць маладзенькую елку, летні дзень сушыць гарачынёй, а яна цянецца ў бяздонны блакіт да праплываючых воблакаў.

Так усхвалявана гаварыць фарбамі ўмеў толькі чарадзея пейзажнай лірыкі Васіль Мікалаевіч Бакшэў.

Я міжволі ўспомніў высокае мастацтва «Парубу» на апош-

няй Усесаюзнай выстаўцы, дзе экспанаваліся лірычныя пейзажы Галіны Азгур «Вечарэ» і «Пачатак сакавіка». Бачыш: снег толькі растаў, і паводка абмыла і прыгладзіла леташнюю траву. Яркія фарбы яшчэ не расквецілі прыроду. Але сэрца мастачкі ўжо чуе пераможны голас свежых усходаў і радуецца лікаванню маладых парасткаў.

Творчасць Галіны Азгур ляжыць у рэчышчы рускай пейзажнай школы лірычнага паказу прыроды. Эстэтычныя прыцыпы старых майстроў цікава распрацоўваюцца мастачкай у сучасным палатне: да нястрымнага пачуцця захаплення амаль заўсёды прымешваецца аўтарскі роздум. Вось лета і восень ярка і ціха адцвітаюць у «Ліпені ў Каралішчавічах» і ў «Асеннім вечары». Зялёнае крыштальнае паветра, фіялетавае змрок лёг на ўзгоркі і дарогу. Звонкі цыкл каралішчавіцкіх пейзажаў — гэта ўспаміны мастака аб адным з маляўнічых куткоў Беларусі, звязаных з памяццю Якуба Коласа.

Карціна «Старая елка» чымсьці няўлоўным нагадвае бакшэўскі «Паруб». Магутнае дрэва стаіць па-лясному шчаслівае і шуміць пра мінулае-былое са сваімі сяброўкамі-елкамі. Яе акружае падлесак не-

«Вясна» — 1967 г.

вялічкіх елачак, а здалёку спайна плыве караван воблакаў у прасветах лімоннай зары.

Тэма набыла лагічнае завяршэнне. Зялёны шум прыроды падняў увесь жывы парасткі на мёртвай прасецы.

...Шлях у вялікае мастацтва Галіна Азгур выбрала з дзіцячых гадоў. Ад свайго бацькі Гаўрыіла Нікіціча Гарэлава, які пакінуў па сабе памяць бескам-

праміснага таленавітага мастака, ад свайго славітага настаўніка Васіля Мікалаевіча Бакшэва яна атрымала ў спадчыну высокія прыцыпы рэалізму. Злучэнне гэтых якасцей і памагае ёй усхвалявана славіць беларускую прыроду. Нездарма мастачка любіць паўтараць: майстэрня мастака — гэта жыццё.

С. МІХАЙЛАУ

«Дзяржынава» — 1967 г.

Кадр з кінафільма «Лондрэ».

«Сын камуніста» — так называецца новая двухсерыйная шырокаэкранная мастацкая кінааповесць, створаная рэжысёрам Юліем Райзманам на кінастудыі «Масфільм» па свайму сцэнарыю, напісанаму ў са-дзуржнасці з Яўгенам Габрыло-вічам.

— Наша карціна, — расказвае Я. Габрыловіч, — з'яўляецца пра-цягам шырока вядомага фільма «Камуніст». А вось дзеючыя асобы зусім іншыя.

Працягам з'яўляецца не сю-жэт, а тэма: адносіны камуніс-та да самых розных бакоў жыц-ця як грамадскага, так і ма-ральнага. Гэта праблема каму-ністычных адносін да самых разнастайных з'яў жыцця.

Мы імкнуліся паставіць героя ў складаныя жыццёвыя абставі-ны, у якіх бы найбольш ярка праявіліся яго камуністычныя, партыйныя адносіны да жыццё-вых з'яў, складанасцей на шляху да дасягнення мэты.

Мы хацелі паказаць не даг-матычнае, а глыбока чалавечае, ленінскае разуменне цэлага ра-ду жыццёвых праблем.

У галоўных ролях здымаліся Ігар Уладзіміраў, Мікалай Плот-нікаў, Ніна Гуляева, Юрый Леа-нідаў.

Новую мастацкую кінастуж-ку «Тысяча вокнаў» выпусціла кінастудыя «Беларусьфільм». Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-па-

Кадр з кінафільма «Чаты-ры старонкі аднаго мала-дога жыцця».

станоўшчын — Аляксей Спаш-нёў.

Універсітэт на Ленінскіх га-рах... Тысячы вокнаў. А за вок-намі — тысячы юнакоў і дзяўчат з усяго Савецкага Саюза, з усіх кантынентаў, тысячы лёсаў. Простых і складаных...

Галоўныя ролі выконваюць В. Пагарэльцаў, А. Чарнова, П. Іора Дыяла, Анна Вінья, А. Эйбазэнна, Р. Куркіна.

Шырокаэкранная мастацкая кінакарціна «Чатыры старонкі аднаго маладога жыцця» ство-рана рэжысёрам Рэза Эсадзе на кінастудыі «Ленфільм» па сцэнарыю Веры Пановай.

Хлопчыкам пачае Саша дом, каб пачаць жыць сама-стойна. Поўны цікавасці да ўся-

го, што яго чакае, гатовы ад-даць людзям увесь запас сваёй душэўнай шчодрасці, — такім уступае ў жыццё гэты юнак.

Дзе толькі не даваўся яму пабываць! У Мурманску, у Ся-рэдняй Азіі, у гарадах Расіі. Не дае яму ўсёдзець на месцы яго неспакойны і няўрымслівы ха-рактер, тым больш, што і ша-фёрская яго прафесія ўсюды патрэбна людзям. За час пада-рожжаў у Сашавым жыцці ад-бываецца шмат падзей. Ён не-абдуманна жэніцца, знаходзіць і траціць сябра, сустракае са-праўднае каханне і пазнае го-рыч утраты...

НОВЫЯ АБРАДЫ Ў ВЁСЦЫ

Сярод лугоў і палеткаў раскінулася вялікая вёска Тэўлі. У зеляніне садоў утульна размясціліся прыгожыя дабrotныя дамы калгаснікаў, магазін, Дом культуры, школа, бальніца... А пасярэдзіне вёскі, на ўзгорку, паміж высокіх дрэў стаіць шэры будынак царквы.

Багатая, людная вёска Тэўлі. Яшчэ людней бывала яна ў рэ-лігійныя святы, калі з усіх навакольных вёсак пеша і на пад-водах сыходзіліся і з'язджаліся сюды натоўпы людзей. Ішлі і знахары, варажбіткі, жабракі. З'язджалася з усёй акругі ду-хавенства, да свята прымяркоўваліся вяселлі і хрэсьбіны. І гу-дзела, шумела вёска, ракою лілася гарэлка, успыхвалі дзікія бойкі.

А потым наставала горкае пахмелле. Захворвалі і паміралі хрышчаныя ў адной купелі дзеці. Не заўсёды часным аказ-ваўся і шлюб, змацаваны царкоўным вячаннем.

Так было шмат гадоў. З цягам часу зменшыўся наплыў лю-дзей у царкву, асабліва моладзі. А жыццё не стаяла на мес-цы. Паяўляліся новыя сем'і, нараджаліся дзеці. Не ішлі людзі ў царкву, а паціху, па-сямейнаму адзначалі гэтыя падзеі. І па-ставілі перад сабой задачу партыйныя работнікі, камсамоль-цы, сельская інтэлігенцыя, жанчыны-актывісткі: увесці ў быт вёскі, у жыццё людзей новыя, безрэлігійныя абрады рэгістра-цыі шлюбаў і нованароджаных. Зрабіць іх урачыстымі, ціка-вымі, каб прывабілі яны людзей, назаўсёды аставаліся ў памяці і прыжыліся навечна.

Была створана камісія. У яе ўвайшлі старшыня сельскага Савета, старшыня жаночага савета, дырэктар Дома культуры, сакратар камсамольскай арганізацыі, медыцынскія работнікі, актывісты.

І вось першы ўрачысты шлюб! Загадчыца магазіна Ніна Мі-халюк выходзіла замуж за трактарыста Фёдора Кірыльчука. Сабралася мноства людзей з Тэўляў, з навакольных вёсак, з вялікай цікавасцю сачылі за рытуалам новага абрада. Аргані-затары пастараліся. Прыгожа прыбраная зала сельскага Дома культуры, музыка, кветкі, віншавальныя прамовы, традыцый-ныя хлеб-соль, картэж машын, які суправаджаў маладых, па-

дарункі ад сваякоў і сяброў... Усё было эфектна і запамі-нальна.

З рэгістрацыяй нованароджаных справа абстаяла цяжэй. Тут давалі сябе адчуваць і шматвяковы ўплыў рэлігіі, і страх пе-рад забабонамі, ды і старыя бабулькі палохалі маладых баць-коў «боскай карай». Але ж і тут лёд скрануўся. Неўзабаве пасля першага шлюбу была ўрачыста адзначана рэгістрацыя маленькага Юры Піўчыка.

Натоўп святочна прыбраных людзей сустракаў віноўніка ўрачыстасці разам з бацькамі і ганаровымі бацькамі ля ўпры-гожанага Дома культуры. Гучыць музыка. Па рэпрадуктару пе-радаюцца словы:

— Нарадзіўся новы чалавек, грамадзянін Савецкага Саюза! Бацькоў з нованароджаным сустракаюць піянеры з кветка-мі і пад музыку праводзяць іх у залу рэгістрацыі. Старшыня сельскага Савета Галіна Ісакаўна Мартыс вінуе бацькоў, уру-чае ім пасведчанне і канверт з надпісам: «Дзіця, ты ўскрыеш гэты канверт, калі табе споўніцца 8 год». У канверце наказ грамадскасці, каб вырас новы грамадзянін дастойным савец-кім чалавекам.

Затым — віншаванні ад родных і блізкіх, падарункі, пажа-данні і парады маладым бацькам: як даглядаць нованароджа-нага, каб вырас юны грамадзянін моцным і здаровым.

Новыя абрады ўсё больш трывала ўваходзяць у жыццё вёскі. Толькі за мінулы год у сельскім Савеце зарэгістравана 11 шлю-баў па новаму абраду. У царкве не вяччалася ні адна пара. Урачыста рэгіструецца кожнае трэцяе народжанае дзіця.

Бацькі, якія не вяччаліся ў царкве, сваіх дзяцей рэгістру-юць таксама па-новаму. І яшчэ адно. Спярша ўдзельнікамі но-вых абрадаў былі ўрачы, настаўнікі, спецыялісты. Цяпер гэ-тая грань сцерлася. Калгасныя жывёлаводы, паляводы такса-ма па-новаму адзначаюць гэтыя важныя падзеі ў сваім жыцці.

Доўга не змаўкаюць у гэткі дзень музыка і песні ў сельскім Доме культуры. Сапраўдным святам для ўсяго калгаса стано-вяцца дні ўрачыстых абрадаў.

Добрай традыцыяй стала правядзенне савецкіх свят. Напяр-эдадні іх усе жыхары вёскі прыбіраюць вуліцы, двары. Хаты расквешваюцца чырвонымі сцягамі і транспарантамі. Да свята 50-годдзя Савецкай улады высаджана мноства дрэў, кустоў, кветак, добраўпарадкаваны вуліцы, абноўлены чырвоныя кут-кі і клубы.

Новыя святы прыйшлі на зямлю Тэвельшчыны.

М. ЛАЧЫМАЎ,
М. БЯЛОВА

Кобрынскі раён.

Не проста складваецца жыццё ў Сашы Агафанава, але тым і цікавы гэты хлопец, што ён не баіцца цяжкіх рэчаў, не задумваецца, імкнецца на дапамогу людзям.

У ролі Сашы здымаўся артыст Барыс Руднеў. Вобраз Галіны, жанчыны, якая ўвасобіла ідэалы героя, стала яго няшчасным каханнем, стварыла на экране Аляксандра Заўялава. Пустую, легкадумную Лізу сыграла Наталля Вялічка.

Ленінградскія кінематаграфісты перадаюць на суд глядачоў яшчэ адну сваю новую работу. Шырокаэкранная мастацкая кінакарціна «Дзень сонца і дажджу» пастаўлена рэжысёрам Віктарам Сакаловым па сцэнарыю Эдуарда Радзінскага.

Гэта фільм пра адзін дзень жыцця двух падлеткаў. Мухін — выдатнік, гонар класа і школы. Кронаў — вучань, які задавальняецца тройкамі. Пачынаюць яны гэты дзень як ворагі. Хітрасцю, падманам Кронава удаецца спакусіць Мухіна, зрабіць яго прагульшчыкам.

На працягу гэтага дня, напоўненага вясёлымі прыгодамі і выпадковымі сустрэчамі, абодва падлеткі робяць мноства адкрыццяў. І гэты дзень, страчаны для вучобы, не страчан для жыцця. Кронаў нечакана ўбачыў у ненавісным выдатніку і волю, і душэўную тон-

касць, і сарамлівасць, затоенасць натуры. А замкнёны, вельмі арганізаваны і нават педантычны Мухін з дапамогай Кронава адкрыў свет горада з яго фарбамі, пахамі, адчуваннем свабоды і таксама многае за гэты дзень убачыў, набыў...

У ролі Мухіна здымаўся Толя Папоў, у ролі Кронава — Саша Барынаў.

Убачаць глядачы і новую мастацкую кінастужку «Кароткія сустрэчы» вытворчасці Адэскай кінастудыі, створаную рэжысёрам Кірай Муратавай па свайму сцэнарыю, напісанаму ў садружнасці з Леанідам Журавіцкім. Гэта хвалючы расказ пра лёс двух жанчын.

У галоўных ролях здымаліся Ніна Русланава, Кіра Муратава, Уладзімір Высоцкі.

Выпускаецца на экраны рэспублікі новая грузінская кінакамедея «Лондрэ». Аўтар сцэнарыя — О. Чыладзе, рэжысёр-пастаноўшчык — Т. Меліява.

У аснове гэтага захопнага фільма пакладзена грузінская народная казка пра беглага салдата, нястомнага фантазёра і смельчака.

Р. КАПЛЯ

Кадр з кінафільма «Тысяча воянаў».

Кадр з кінафільма «Сын камуніста».

КАЛІ ДЗІЦЯ ЗАХВАРЭЛА...

У Сашы К. раптам забалеў живот. Ды так моцна, што ў чатыры гадзіны раніцы ён прачнуўся з плачам і ўжо не змог заснуць. Маці хлопчыка паклала яму на живот гарачую грэлку. І, хоць боль не сціхаў, не здымала некалькі гадзін. Толькі ўдзень, калі выклікалі ўрача і ён паставіў дыягназ вострага апендыцыта, Сашу праапэравалі. На аперацыі выявілі прабны гнойны апендыцыт з разлітым перытанітам (запаленнем брушны). Саша застаўся жыць, але ж магло быць і інашэ...

Чаму ж гэта здарылася? Вядома, зараз цяжка знайсці вёску або пасёлак, ужо не кажучы пра горад, дзе б да хворага дзіцяці па першаму выкліку не паспяхуў чалавек у белым халаце — медык. І ўсё ж самую першую, так званую даўрачэбную дапамогу, аказваюць, як правіла, бацькі. І калі яны не ведаюць, як гэта зрабіць, можа здарыцца так, як з Сашам.

Нельга прадугледзець усіх выпадкаў жыцця, нельга выпісаць рэцэпты на ўсе хваробы, аднак пра некаторыя сітуацыі, якія сустракаюцца найбольш часта, мы і паспрабуем расказаць.

Атрэчэнні. Чым бы ні было выклікана атручэнне — ядавітымі ягадамі, грыбамі, сапсаванымі кансервамі або каўбасой, рознымі хімікатамі і проста нясвежымі прадуктамі, першая дапамога заключаецца ў найхутчэйшым ачышчэнні страўніка ад атрутнага рэчыва. Лепш за ўсё прамыць страўнік з дапамогай зонда вялікай колькасцю чыстай цёплай вады або слабым растворами марганцовакісласла калію ці пітной соды. Можна прамываць і без зонда — даць выпіць дзіцяці ваду або гэтыя растворы і выклікаць рвоту, націскаючы на карань языка пальцам. Так зрабіць 2—3 разы.

Пераломы, удары, зрушэнні мозгу. Самае каштоўнае ў гэтых выпадках — стварэнне максімальнага спакою як для хворага (пераламанага) органа, так і для ўсяго арганізма. Калі пералом закрыты (скура цэлая) — канечнасць прывязваюць да любога цвёрдага прадмета дастатковай даўжыні (шыны). Лепш за ўсё, калі будучы прывязаны тры бліжэйшыя су-

ставы — напрыклад, пры пераломе галёныкі — галенастопны, каленны і тазабедраны, для чаго шына (дошка, рыдлеўка, лыжа і г. д.) павінна даходзіць не менш чым да падпахі і прыбітоўвацца да тулава.

Пры адкрытых пераломках ды яшчэ з кровавчаннем спачатку трэба накладсці павязку на рану і толькі затым дабівацца спакою.

Калі пад рукой няма нічога прыдатнага для шыны, хворую нагу шчыльна прыбітоўваюць да здаровай, а зламаны руку — да тулава.

Пры ўдарах галавы, асабліва пасля якіх у дзіцяці былі страта прытомнасці або рвота, ні ў якім разе нельга дазваляць садзіцца, ісці і наогул рухацца. Пераносяць такіх дзяцей трэба на носілах або на руках.

Боль у жываце. Маленькія дзеці не могуць дакладна паказаць месца, дзе баліць жывоцік, і часцей за ўсё кажуць, што баліць увесь або ў вобласці пупка. Гэта прыводзіць да памылак у дыягностыцы, таму што большасць бацькоў лічаць, што небяспечны боль толькі справа ўнізе, дзе знаходзіцца апендыкс. Таму прыкладаюць да жывата грэлку, робяць кампрэсы і нават ставяць банькі. Гэтага бывае дастаткова, каб падвостры, павольна развіваемы апендыцыт вельмі хутка перайшоў у гнойную форму і даў прабадзненні.

Неабходна памятаць таксама, што і апендыкс не заўсёды, на жаль, размяшчаецца на сваім «законным» месцы, ён можа быць і ўверсе, ля самай печані, і нават злева. Апрача таго, боль у жываце часам абумоўлены рознага віду непраходнасцю (заварот кішак, інвагінацыя), пры якіх прымяненне цяпла проціпаказана. Нельга даваць такім дзецям слабительныя і рабіць ачышчальныя клізмы.

Высокая тэмпература. Як правіла, большасць інфекцыйных і вірусных хвароб суправаджаецца павышэннем тэмпературы цела. Часта ў пачатковых стадыях захворвання высокая тэмпература — адзіная або галоўная прыкмета нездарова дзіцяці. І толькі зрэдку тэмпературная рэакцыя паяўляецца ў адказ на перагрэванне (напрыклад, пры цеплавым або сонечным удары) або пасля прафілактычнай пры-віўкі.

Прычыну павышэння тэмпературы можа ўстанавіць толькі ўрач. Толькі ўрач можа назначыць правільнае лячэнне. Бацькам жа дазваляецца ў гэтых выпадках даць адзін са сродкаў, якія зніжаюць тэмпературу. Да іх адносяцца піра-

мідон (амідапірын), аналгін і аспірын. І вельмі няправільна робяць некаторыя мамы і таты, калі пры любым павышэнні тэмпературы пачынаюць «збіваць» яе без урача тэтрацыклінам або сульфадимезінам. І справа не ў тым, што гэтыя лякарствы, як і іншыя антыбіётыкі і сульфанаміды, дрэнныя або шкодна дзейнічаюць на арганізм. Не, яны добрыя і ў многіх выпадках проста неабходныя. Але не заўсёды. Апрача таго, кожнаму ўзросту адпавядае свая дазіроўка, якая змяняецца і ў залежнасці ад дыягназу і ад цяжкіх хваробы і ад таго, даецца лякарства адно або ў камбінацыі з іншымі. Канешне, усё гэта можа ўлічыць толькі ўрач. А бескантрольная, не адпавядаючая ўрачэбным патрабаванням дача лякарстваў выклікае дрэнныя вынікі.

Савецкая медыцына, і ў прыватнасці педыятрыя, можа справіцца зараз амаль з любой хваробай. Трэба толькі, каб бацькі былі надзейнымі памочнікамі ўрачоў.

В. САЛАУХІН,
урач.

— А я здаровая!
Фотаэцюд Е. Брыля.

ПАРАДАК СПАГНАННЯ АЛІМЕНТАЎ

Па ранейшаму заканадаўству аліменты на ўтрыманне дзяцей спаганяліся на падставе судовых рашэнняў. Каб палепшыць парадак уплаты і спагнання сродкаў на ўтрыманне дзяцей і ўзмацніць адказнасць асоб, якія ўхіляюцца ад уплаты аліментаў, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР Указам ад 21 ліпеня 1967 г. змяніў гэты парадак. Цяпер аліменты спаганяюцца не толькі на падставе рашэння суда, але і па пісьмовай заяве асобы, якая выказала жаданне добраахвотна плаціць аліменты. Заяву можна падаць адміністрацыі прадпрыемства, установы, арганізацыі па месцу работы заяўніка або па месцу атрымання ім пенсіі, стыпендыі. Аліменты па заяве ўтрымліваюцца ў размерах, прадугледжаных законам ($\frac{1}{4}$ заробку на адно дзіця, $\frac{1}{3}$ на два і $\frac{1}{2}$ на тры і больш дзяцей).

Асоба, у карысць якой спаганяюцца аліменты на падставе заявы, мае права ў любы час звярнуцца ў суд з іскам аб аліментах.

Адміністрацыя прадпрыемства, установы, арганізацыі абавязаны кожны месяц на падставе заявы вылічаць аліменты і выплачваць (пераводзіць) гэтыя сумы атрымальніку ў трохдзённым тэрмін з дня, устаноўленага для выплаты зарплат, пенсій, стыпендыі. Пры пераходзе грамадзяніна, з якога ўтрымліваюцца аліменты па заяве, на іншую работу або перамене ім месца жыхарства аліменты спаганяюцца на падставе заявы, якая падаецца ім зноў. Запавязанасць за час нявыплаты аліментаў у гэтых выпадках утрымліваецца з даўжніка па яго заяве або спаганяецца ў судовым парадку.

Нельга ўтрымліваць аліменты па заяве, калі агульная

сума, якая падлягае вылічэнню на падставе заявы і выканаўчых дакументаў, перавышае 50 працэнтаў заробку даўжніка, а таксама калі з яго спаганяюцца па судовому рашэнню яшчэ і аліменты на дзяцей ад іншай маці. Тады пытанне аб спагнанні аліментаў вырашаецца ў судовым парадку.

Цяпер у пашпартах асоб, асуджаных за злоснае ўхіленне ад уплаты аліментаў або адшуканых органамі міліцыі ў сувязі з ухіленнем ад уплаты аліментаў, органы міліцыі робяць адзнаку (запіс) аб тым, што ў адпаведнасці з рашэннем суда гэтыя асобы абавязаны плаціць аліменты. Адміністрацыя прадпрыемства, установы, арганізацыі абавязаны яшчэ да паступлення выканаўчага ліста вылічаць аліменты з зароботнай платы, пенсій або стыпендыі такога чалавека ў адпаведнасці з адзнакай у пашпарце і паведамляць пра гэта судовому выканаўцу народнага суда дадзенага раёна або горада. Бывае, што адрас асобы, у карысць якой спаганяюцца аліменты, невядомы. Тады ўтрыманая сума пераводзіцца на дэпазітны рахунак народнага суда. Калі службовая асоба не выканае гэтага абавязку, на яе можа быць накладзены штраф.

Пры прысуджэнні аліментаў на дзяцей з бацькоў — членаў калгасаў, а таксама рабочых і служачых, якія маюць даходы ад падсобнай гаспадаркі на прысядзібным участку, можа спаганяцца (апрача аліментаў у долевых адносінах з заробку) яшчэ і пэўная грашовая сума з даходаў ад падсобнай гаспадаркі, устаноўленая судом.

Бываюць выпадкі, калі дзяцей перадаюць у дзіцячыя ўстановы на поўнае дзяржаўнае забеспячэнне. Тады органы апекі (выканком мясцовага Савета) або дзіцячыя ўстановы маюць права спаганяць па суду ў карысць дзіцячай установы грошы з кожнага з бацькоў (калі яны не вызвалены па закону ад унясення платы за ўтрыманне дзяцей). Суд можа з улікам матэрыяльнага становішча бацькоў вызваліць іх цалкам або часткова ад уплаты гэтых сродкаў. Калі дзіця знаходзіцца на поўным дзяржаўным забеспячэнні, то спагнанне аліментаў, прысуджаных аднаму з бацькоў або апекуну, спыняецца.

А. ХВАСТОУ,
кандыдат юрыдычных навук.

ХОЧАЦЕ, КАБ БЫЛО ЎТУЛЬНА?

Тысячы сем'яў атрымліваюць зараз новыя кватэры. І, вядома, кожная імкнецца прыгожа, з густам аформіць свае пакоі. Пачынаюць мяняць шпалеры, перафарбоўваць сцены. Як зрабіць гэта лепш? Калі правільна падабраць колеры сцен і столі, ваша кватэра стане больш утульная і прыгожая.

Многія гэтага не ўсведамляюць і, хочучы зрабіць сваё жыллё як мага «больш сучасным», фарбуюць столь у чорны колер з узорам «у стылі Пікасо», абклеююць сцены шпалерамі самых немагчымых колераў.

Перш чым заняцца пераробкай, трэба ўважліва аглядаць пакоі і падумаць — а што хочаце змяніць? Да вялікіх па-

кояў пасуюць круглыя ўзоры на цёмных шпалерах, у маленькіх — дробныя ўзоры і светлыя

таны. Каб нізкі пакой здаваўся вышэйшым, шпалеры трэба наклеіваць аж да столі, у высокіх пакоях — значна ніжэй лініі столі. Клеіць шпалеры можна і гарызантальна. У высокіх пакоях можна фарбаваць столь яркай фарбай, напрыклад, жоўтай, зялёнай або блакітнай. У нізкіх —

столь павінна быць светлая, каб пакой здаваўся вышэйшым.

Вырашыўшы пафарбаваць пакой у які-небудзь колер, спачатку зрабіце асобныя штрыхі, каб убачыць, як гэта выглядае пры штучным і натуральным асвятленні. Колер сцен павінен гарманіраваць з колерам абивачнай тканіны, мэбляй, дыванамі. Пры выбары колеру трэба ўлічваць і прызначэнне пакоя. спальню і дзіцячы па-

кой, прыхожую і кухню афармляюць па-рознаму. Калі ў дзіцячым пакоі мала сонца, то сцены яго добра пафарбаваць у цёплы колер, напрыклад, жоўты або ружовы. І ў кухні лепш мець светлыя сцены: белыя або жаўтаватыя, блакітныя або салатныя. Добрым упрыгожаннем такой кухні будуць яркія фіранкі: чырвоныя або блакітныя, зялёныя або аранжавыя.

КАЛІ Ў ВАС НЯМА КУХОННЫХ ВАГАЎ

карыстайцеся наступнай табліцай, якая паможа вам вызначыць вагу розных прадуктаў.

У сталавай лыжцы змяшчаецца:

цукровай пудры — 15 грамаў
муні — 12 грамаў
рысу — 15 грамаў
молатага кофэ — 15 грамаў
крухмалу — 15 грамаў
манных круп — 12 грамаў

вады — 18 грамаў
солі — 16 грамаў

Кавалачак сметанковага масла велічыней з грэцкі арэх важаць прыкладна 15 грамаў.

У звычайнай шклянцы змяшчаецца:

рысу — 200 грамаў
цукровай пудры — 175 грамаў
крухмалу — 150 грамаў.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ • КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

ГІГІЕНА Ў КУХНІ

Здаецца, гэта даўно зразумела і не выклікае прэрэчанняў: усё, што звязана з харчовымі прадуктамі — іх пакупка, захоўванне, прыгатаванне, — вымагае педантычнай чысціні. Справа відавочная, але нярэдка бывае так, што яна знікае з нашага поля зроку. Таму напамінаем:

♦ Ідучы ў магазін купляць прадукты, абавязкова пакладзіце ў сумку некалькі пластыкавых мяшэчкаў або папярковых кулькоў. Гэта для хлеба і мяса.

♦ Усе харчовыя прадукты, прынесеныя з крамы, не пакідайце ляжаць адкрытымі, а схавайце ў шафку. Выключэннем можа быць хлеб і іншае печыва: яны добра захоўваюцца ў цэлафанавых або пластыкавых мяшэчках.

♦ Белы сыр трэба выняць з паперы, пакласці на талерку і захоўваць так, каб да яго быў доступ паветра, найлепей пад сітам.

♦ Гародніну і бульбу трымайце ў сухім, чыстым кошыку. Перш чым абіраць, вымойце іх, шаруючы шчоткай.

♦ Каструлі і іншае начынне, у якіх гатуецца страва, павінны быць ідэальна чыстыя. Іх добра шаруюць са спецыяльным парашком або пастай, абліваюць гарачай вадой і сушаць. Не стаўце ў шафку вільготную пасуду! Не ўжывайце каструлі з адбітай эмаллю, асцерагайцеся пасярэбраных лыжак, на якіх выступілі зялёныя плямы вокісу медзі.

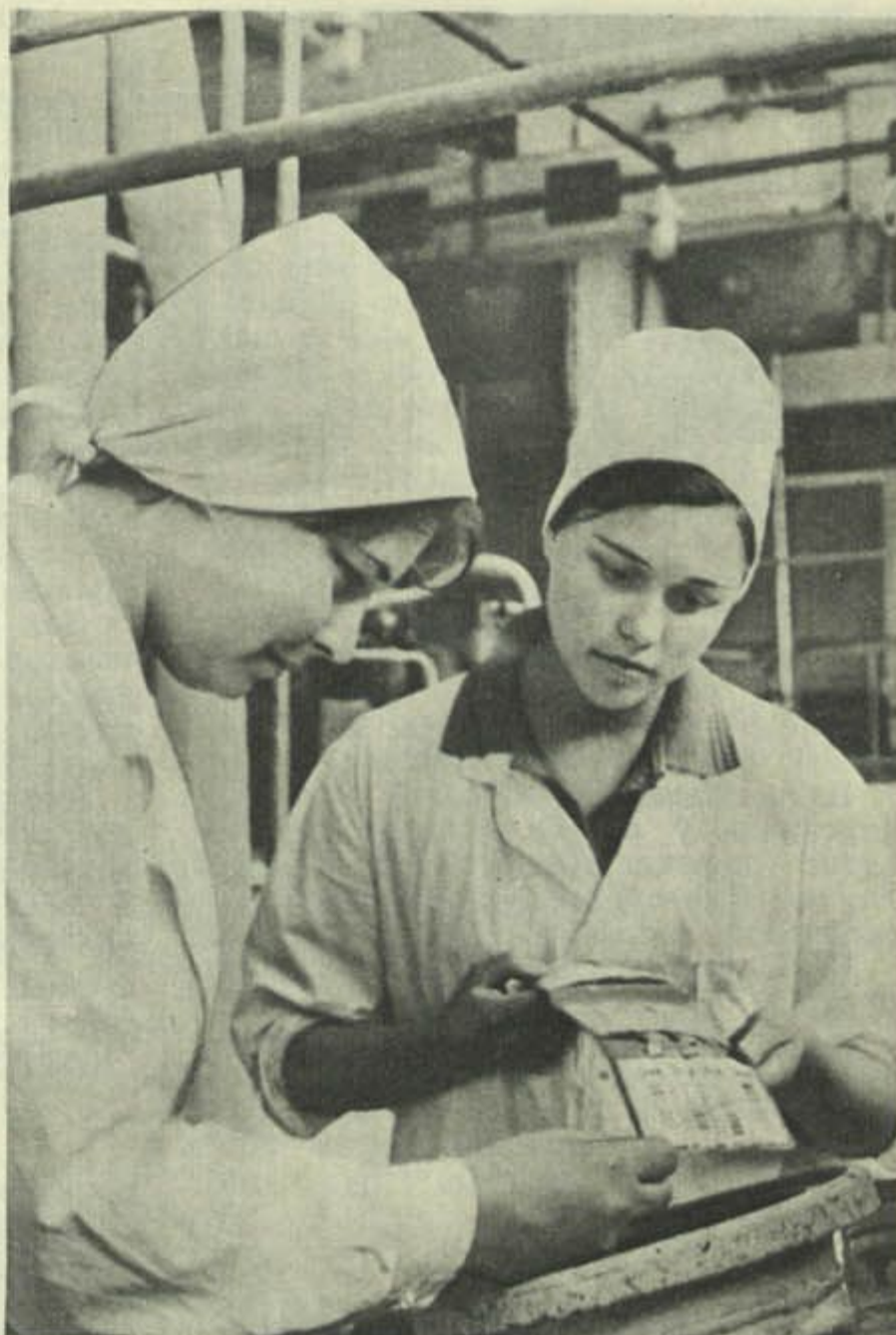
♦ Рэшткі ад абеду захоўвайце ў фаянсавай або шкляной пасудзе. Не пакідайце іх у каструлях і на патэльнях.

♦ Малако кіпяціце ў каструлі, прызначанай толькі для гэтай мэты. Калі яно астыне, адразу ж пералівайце ў гліняны або фаянсавы гладыш і захоўвайце ў халодным месцы.

♦ Кухонную ракавіну штодня чыста мыйце гарачай вадой з содай або пастай. Не радзей як два разы на тыдзень апаласніце яе слабым раствором хлоркі.

♦ Мачалку, губку і шчотку для мыцця пасуды кожны раз пасля сканчэння працы трэба старанна прапаласкаць у вадзе з содай.

♦ Пад ракавінай павінна быць заўсёды чыста і суха. Анучу для мыцця падлогі пасля кожнага разу добра прапаласкайце і, моцна выкруціўшы, прасушыце.

Завод эндыкрынных прэпаратаў. Тут робяць лякарствы. Тэхнолаг А. Мірашкова (злева) і апаратчыца Н. Мігуцкая правяраюць раствор новага прэпарата.

Фота І. Змітровіча (БелТА).

ПРА ТОЕ, ПРА СЁЕ...

Запэцканыя фарбай дзверы і аконныя рамы лёгка адмываюцца раствором цёплай вады з воцатам (на 1 літр вады бяруць кілішак воцату).

Запэцканыя каўняры і манжэты замшавых паліто і пінжакоў чысцяць тонкай наждачнай паперай, а потым звычайнай шчоткай для адзення.

Брудныя шчоткі для валасоў і шчоткі для адзення можна вычысціць, апусціўшы іх на ноч у раствор вады з нашатырным спіртам (на 2 літры вады $\frac{1}{12}$ шклянкі нашатырнага спірту). Пасля гэтага шчоткі трэба прамыць чыстай вадой.

Перш чым мясіць цеста, муну трэба абавязкова прасеяць, каб узбагаціць яе кіслародам паветра і выдаліць усякія прымешкі.

Халаднік будзе смачнейшы, калі частку зялёнай цыбулі расцерці з жаўтнямі і соллю, пакуль не паявіцца сок.

Смятана або салодкая смятанка, дабаўленыя ў супы з пладоў і ягад значна паляпшаюць смак і павышаюць пажыўнасць стравы.

Калі маса для катлет вельмі густая, дадайце ў яе смятанку або малако і добра перамяшайце. Тады катлеты будуць сакавітыя і смачныя.

ЗДАЕЦЦА, ПРОСТАЯ РЭЧ

Непрыемны пах або мутны асадак у алеі лёгка знішчыць, насыпаючы ў кожны літр алею чайную лыжку солі. Праз трое сутак асадак аддзяляецца ад масла.

Рыбу соляць за чвэрць гадзіны перад смажаннем. Яна тады не разваліцца.

Нават кофе не прыгатаваць без... солі. Некалькі крышталікаў, кінутых у прыгатаваны напітак, робяць яго асабліва смачным.

Пасля працяглых прагулак карысна ванна для ног: па сталовай ложцы солі і пітной соды на літр вады.

«Работніца і сялянка» дапамагла

ШКОЛА АСТАЕЦЦА Ў ВЁСЦЫ

У вёсцы Падліпаны Астравецкага раёна была пачатковая школа, але сёлета яе надумаліся закрыць, бо мала вучняў, усяго восем чалавек. І гэтым васьмі трэба будзе хадзіць у школу ў суседнюю вёску за 4 кіламетры. Жыхары Падліпанаў напісалі ў рэдакцыю, папрасілі памагчы ім пакінуць школу ў іхняй вёсцы.

Гэта пісьмо рэдакцыя накіравала ў Астравецкі райком партыі.

Сакратар райкома тав. Паспелаў паведаміў, што просьба жыхароў вёскі Падліпаны задаволена — школа астаецца.

КУЛІНАРЫЯ

АЛАДКІ „ПАЛЬЧЫКІ АБЛІЖАШ“

Яблыкі прамыйце, выражце сарцавіну—так, каб яблык не трэснуў,—абярыце, нарэжце на кружочкі і пасыпце цукровым пяском.

Падрыхтуйце вадкае цеста (кляр). Для гэтага яечныя бялкі аддзяліце ад жаўткоў; у жаўткі пакладзіце цукар, смятану, соль, усыпце пшанічную муку, старанна размяшайце, развядзіце малаком, каб атрымалася вадкае цеста. Яечныя бялкі збіце на густую пену і ўліце ў цеста.

Падрыхтаваныя яблыкі (кружкі) апускайце ў вадкае цеста, а затым хутка перакладвайце ў разагрэты тлушч. Смажце, пакуль не паявіцца залацістая скарынка.

Пры падачы пасыпце цукровай пудрай.

На 8 яблыкаў—шклянкі пшанічнай мукі, шклянкі малака, $\frac{1}{4}$ шклянкі смятаны, 4 чайныя лыжкі цукровага пяску, $\frac{1}{2}$ шклянкі масла або маргарыну, $\frac{1}{3}$ шклянкі цукровай пудры, 2 яйкі.

БІТОЧКІ „ТЭРМАПАРА“

Мяса і рыбу (без рэберных касцей) паасобку прапусціце праз мясарубку. Рыбны фарш перамяшайце са сметанковым маслам або маргарынам і сечаным часнаком. У мясны фарш пакладзіце яйка, уліце крыху вады і таксама перамяшайце. З кожнага віду фаршу падрыхтуйце тонкія прадаўгаватыя біточкі. Адзін мясны і адзін рыбны біточак складзіце разам, запаніруйце ў пшанічнай муцы і абсмажце: спачатку «рыбны» бок, затым «мясны». Сыр нарэжце (па два кружкі на порцыю) і абсмажце з тлушчам (не перакальваючы яго).

Пры падачы пакладзіце на гарнір (смажаную бульбу) «тэрмапару» і на яе—смажаны сыр.

На 150—200 г ялавічыны (без касцей) і столькі ж рыбы без касцей (шчупак, сазан)—2 сталовыя лыжкі сметанковага масла або маргарыну, 1 цыбуліна, 2 зубкі часнаку, 2 яйкі, 1 сталовая лыжка пшанічнай мукі, 4 сталовыя лыжкі тлушчу (на смажанне), спецыі па смаку, 400 г бульбы.

ГАРОШАК „МІМОЗА“

Кансерваваны гарошак прагрэйце ва ўласным соку, сок зліце, а гарошак пакладзіце на патэльню, змазаную маслам, пасаліце, папярчыце і перамяшайце. Заліце яйкамі і запячце ў гарачай духоўцы.

Гарошку 350 г. 3 яйкі, 1 сталовая лыжка сметанковага масла, соль, перац па смаку.

БАБКА ЭКС-КАРАЛЕВЫ

Кукурузнае хлоп'е заліваюць халодным малаком, дадаюць яйкі, збітыя з цукровым пяском, і перамяшваюць. Палавіну масы кладуць роўным слоем на бляху, змазаную сметанковым маслам і пасыпаную молатымі сухарамі, затым—слой яблычнай начынкі і закрываюць слоем астатняй кукурузнай масы. Паверхню змазваюць сумессю яйка са смятанай. Бабку запякаюць у гарачай духоўцы.

Гатовую бабку разразаюць і падаюць гарачую з фруктова-ягадным сіропам.

Для начынкі абабраныя і ачышчаныя ад зярнят яблыкі наразаюць на дробныя кубікі, дадаюць цукровы пясак, карыцу ў парашку і перамяшваюць.

Кукурузных хлоп'яў 200 г, малака $2\frac{1}{2}$ шклянкі, 2 яйкі, 5 свежых яблыкаў, $\frac{1}{2}$ шклянкі цукру, карыца, 5 чайных лыжак смятаны, $\frac{1}{2}$ шклянкі сіропу.

КАРП, ЗАПЕЧАНЫ, З РЫСАВЫМ ГАРНІРАМ

Вазьміце пергаментную паперу, добра намажце яе сметанковым або аліўкавым маслам і загарніце ў яе рыбу. Зверху паперу папырскайце аліўкавым маслам. Загорнутую рыбу пакладзіце на патэльню і запякайце ў духоўцы. Калі будзе гатова, здыміце паперу і пакладзіце рыбу на блюда.

Асобна надзярыце на тарцы морквіну, абярыце 10—15 маленькіх цыбулін і прыгатайце 200 г рысу. Усё гэта добра падсмажце ў 3—4 сталовых лыжках алею, заліце ўсё 3 няпоўнымі кубкамі вады. Закрыйце пасудзіну і пастаўце ў гарачую духоўку да гатоўнасці рысу. Гатовы рыс высыпце на блюда і надайце яму форму карпа. Зверху пакладзіце запечанага карпа. Упрыгожце яго па баках палавінкамі кружкоў лімона. Такім жа чынам можна прыгатаваць і іншую тлустую рыбу.

САЛОДКАЯ СТРАВА „СЯМЁРКА ПІК“

Чарнасліў прамыйце цёплай вадой, заліце кіпячым малаком і пастаўце на гадзіну. Перамяшайце з цукровым пяском, пастаўце ў негарачую духоўку і пакіньце ў ёй да таго часу, пакуль чарнасліў стане мяккі, а на малаце паявіцца румяная пенка.

Падаюць гарачым або халодным, з сухарамі або пачаннем.

На 1 порцыю патрэбна 1 шклянкі малака, 7 штук чарнасліву (буйнага), 1 чайная лыжка цукру.

ЧАЙ ШАХЕРАЗАДЫ

У гарачае чырвонае віно пакласці цукар, карыцу і гваздзіку, пракіпаціць 2—3 минуты. Пасля гэтага віно

з прыправамі ўліць праз сітачка ў шклянку з моцным гарачым чаем і падаць.

На 1 порцыю—50 г чырвонага сталовага віна, паўшклянкі чаю, 2 лыжачкі цукру.

НАПІТАК „КРЫТЫЧНЫ“

Зварыць цукровы сіроп, дадаць карыцу, гваздзіку, мускатны арэх і лімонную цэдру. Уліць віно, давесці да кіпення і працадзіць.

Пры падачы напітку ў кожную шклянку пакласці па кавалачку лімона або мандарына.

Рэцэптура на 1 порцыю: 100 г чырвонага сталовага віна, 25 г цукру, $\frac{1}{10}$ лімона або мандарына, карыцы, гваздзікі, мускатнага арэха па 0,2 г.

НАПІТАК „УСМЕШКА МІЛІЦЫЯНЕРА“

У яблычны сок дадаць крыху вады, пакласці лімонную цэдру і кіпяціць 2—3 минуты. Затым працадзіць, уліць віно (кагор) і падаць гарачым.

Яблычнага соку 130 г, віна 40 г, цукру 20 г, цэдры 0,1 г.

ГРОГ „КАНЬЯК ПАД КАМУФЛЯЖАМ“

У падагрэтую шклянку ўсыпаць цукровую пудру, уліць каньяк і даліць кіпеллем, укінуць кавалачак лімона.

Каньяку 75 г, цукровай пудры 10 г, лімона $\frac{1}{10}$ штукі.

Цукровую пудру можна замяніць мёдам (20 г).

(«Ромашка»)

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

Рэдзька траціць едкі смак і непрыемны пах, калі яе настругаць і паліць некалькі разоў халоднай вадой.

Каля 70 працэнтаў вітамінаў траціцца, калі вараць гародніну ў салёнай вадзе. Таму лепей саліць яе перад самым заканчэннем варкі.

Мал. Херлуф Бідструпа.

АДКАЗЫ НА ЧАЙНВОРД, змешчаны ў № 10.

1. Трус. 2. Сад. 3. Драма. 4. Аорта. 5. Арыя. 6. Ямб. 7. Байка. 8. Атлет. 9. Траса. 10. Арна. 11. Арфа. 12. Амбра. 13. Аер. 14. Раман. 15. Нарад. 16. Домра. 17. Акт. 18. Тэзіс. 19. Снарад. 20. Драматург. 21. Газета. 22. Актава. 23. Айчым. 24. Марка. 25. Аса. 26. Арнестр. 27. Рубін. 28. Нота. 29. Ажур. 30. Рынак. 31. Каток. 32. Керагаз. 33. Захад. 34. Джэм. 35. Мода. 36. Агат. 37. Тант. 38. Такса. 39. Альт. 40. Ток. 41. Кант. 42. Тэнар. 43. Род. 44. Дэкрэт.

М О Д Ы

1. Сукенка з шарсцяной тканіны з выкрайнымі бачкамі, якія сыходзяцца на спіны. На спадніцы ззаду — аднабаковая складка.

2—3. Спартыўныя касцюмы «насмічнага» стылю.

4. Касцюм для маладой дзяўчыны. Спадніца прамая. Кароткі жанет свабоднага крою. Каўнер — стойка.

5. Прыгожая сукенка з шаўковай тканіны, дапоўнена каралямі з ланцужоў сярэбранага і залацістага колеру. Спінка фігаро адлётная.

6. Зімовае двухбортнае паліто, аздабленае футрам. Футра прыгожа пакладзена на плечы і ўтварае маленькую какетку ззаду.

7. Рускі сарафан, руская вышыўка жэмчугам, залацістая мільгаючая нітка тканіны, модны сілуэт і сучасная лакалічная форма вельмі добра спалучаюцца ў гэтай вячэрняй сукенцы.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.

АТ 23654. Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Здадзена ў набор 6 лістапада 1967 г. Падп. да друку 2/XII-67 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3.

Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 15 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 238 190 экз. Зак. № 580.

Y 8000000 198 1285

+ model.

74995

Цена 15 коп.

7